

אגעד אנק

על פרשת השבוע

הג פורים תשע"ז

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

התגלות גדולה, אך אם הייתי יודע מעלת המקום, הייתי מכין עצמי ואז היה בשלימות יתרה. ממילא עלינו להכין נפשינו לקראת הזמן הנורא והגדול הבא לקראתינו.

(הגרמ"י רייזמן)

למנצח על אילת השחר מזמור לדוד: קלי קלי למה עזבתי רחוק מישועתי דברי שאגתי (תהילים כב, א ב)

במדרש תהילים: "אילת השחר זו אסתר". עוד איתא במדרש (רבה אסתר י, יד) "ר' חייא רבה רובי שמעון בן חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעתא דארבל, וחזון את אילת השחר שבקעה את האורה, אמר ליה רבי חייא רבה לרבי שמעון בן חלפתא כך הוא גדולתן של ישראל, בתחלה קימעא כל מה שהולך הוא גדול ורבה והולך מה טעם (מיכה ז') כי אשב בחשך ה' אור לי כך בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך וגו' ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך וגו' ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר",

יש להבין מה מדמה בפרק זה את אסתר?

אפשר לפרש, שהנה דבר שעומד על עומדו ניתן להפילו שישכב (90 מעלות), וניתן עוד יותר לסובבו ולהפכו עד שיעמוד על ראשו (180 מעלות), דרך הניסויים לעם ישראל הוא בדרך של סיבוב מלא (180 מעלות), והנה כאן אצל כלל ישראל היו במצב שנתונים תחת גזירת אחשוורוש והמן "להשמיד להרוג ולאבד וכו'", ובמצבם לא התפללו אלא שתבטל הגזירה, ואילו היה הנס שאחשוורוש היה מבטל את הנס בלבד - כבר היו שמחים בישועתם. אמנם השי"ת הביא למצב של "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשוואיהם", לא זו בלבד שהגזירה נתבטלה אלא שבית המן נתון למרדכי והיהודים הם הרגו בשנאיהם והרי זה היפוך גמרי מן הקצה אל הקצה.

זה מה שאמר לו רבי חייא רבה לרבי שמעון בר חלפתא, שדוקא בעלות השחר "אילת השחר", שהרי רגע קודם עלות השחר אז הוא החושך הסמיך ביותר, ומהנקודה זאת מתחילה האור עד לחצות היום שהוא האור הגדול ביותר, וכזה ממש הוא הנס שנעשה לישראל מן הקצה אל הקצה.

ואפשר להעמיס עוד בכוונת הפסוק "רחוק מישועתי דברי שאגתי", ונדמה זאת ליוסף הצדיק בשעתו, כשישב בבית האסורים, שהוא שיווע רק לצאת מן בית האסורים, והרי באם היה פרעה מודיעו ששחררו מן בית הסוהר, כבר היה מרגיש שנושע מן הצרה, אבל הקב"ה סיבב שלא רק שיצא מבית האסורים, אלא אף עלה לגדולה, והרי זה ישועה מן הקצה אל הקצה (180 מעלות), וזהו כוונת אומרו של דוד המלך, (ואסתר אמרתו) שבשעת הצרה נדמה לו שהישועה רחוקה ממני עד למאוד, אבל כשהישועה באה, הרי היא כל כך גדולה, עד ש"רחוק מישועתי דברי שאגתי" שהשאגה היתה רק להינצל מן המיצר והישועה כ"כ גדולה עד שהיא רחוקה ממה שבקשנו בשאגתנו. והבן.

היוצא מכאן, שהשמחה בימי הפורים, שאנו מתחזקים בנקודה זו שכמה שגדולה החשכות וזה סימן שמתקרבים אל הגאולה, כמו שהשחר מפציע דייקא מהחושך הגדול ביותר.

(צינוני תורה)

ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן המלך (א, ה)
באסתר"ר פ"ז א"ר ישמעאל י"ח אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה של אחשוורוש ואכלו ושתו כו' לכאו' נראה כדברי נביאות דמנ"ל דדוקא י"ח אלף ות"ק הלכו?

וי"ל שהחשובן מדויק, דהנה המשתה שעשה במלואות הימים לכל העם הנמצאים בשושן, הי' במיוחד עבור ישראל, שלא רצו להסב ביחד עם הגוים כדאי' בתרגום ובתרגום שני, וכתוב בחצר גינת ביתן המלך ואמר בעירובין (כו, א) דחצרו של מלך מחזיק בית כור דהיינו ל' סאה, והנה בית סאה הוא נ' על נ', דהיינו ב' אלפים ות"ק אמה על אמה, א"כ בית כור הוא ע"ה אלפים אמה על אמה, והנה קי"ל גברא באמתא יתיב, אבל בודאי אחשוורוש לא דחקם שלא יוכלו לזוז, ובודאי עשה עכ"פ קצת ריח דהיינו לכל א' וא' ב' אמה על ב' אמה שיוכלו לפשוט ידיהם, ונמצא שבחצר המלך אם ניתן לכל א' ד' אמות, דהיינו ב' על ב', יהי מקום להושיב שם י"ח אלפים ותש"נ אנשים.

הקורא את המגילה למפרע - שאינו לומד אותה על נפשו - לא יצא ידי חובתו

א"י בני יששכר מאמר חנוכה מאמר ד' אות ט', קבלתי מרבתי על המשנה הקורא את המגילה למפרע לא יצא, פ"י כשיהודי קורא ומספר המגלה כמעשה שהיה לפני כמה שנים, לפני אלפים חמש מאות שנה, ואינו מבין ומתבונן אשר זה הנס שאנו קוראים במגילה, התגלות האור הוא מתגלה בכל שנה, הרי לא יצא ידי חובתו. אולי בגשמיות יצא, אך בפנמיות לא יצא ידי כונת היום טוב. ולכן נזכר לדורות מצות קריאת המגילה, שכל השמות והאורות הנרמזים בה, יתגלו שוב בכל שנה. והנה מי שאינו מבין ואינו מאמין, והוא קורא למפרע מעשה שהיה, לא יצא ידי חובת היום טוב.

וכן כתב הקב הישר שהיום היולא דיליה פורים, בפרק צט כתב, שצריך לקרוא את המגילה מלה במלה ולא במהירות, כי כל תיבה ואות יש בה קדושה וסודות נפלאים, וצריך אתה לדעת כי יש עולם חדש למעלה שהוא קדוש ונורא מאד, שכתב האריז"ל שזה נמצא רק בפורים בלבד, וזה האור אין מתגלה לחוץ רק מחמת רוב קדושתו, כי אם פעם אחת בשנה, ומתחיל להתגלות בהתחלת קריאת המגילה.

האריז"ל כתב שפורים שונה משאר ימים טובים, שבהם נמצא הארת היום טוב בשעת קיום המצוה, אך בפורים מאיר האור כל שאר היום, אור החכמה, יותר גבוה מאור התורה כמ"ש בספ"ק טור ברכת.

וממשיך הקב הישר שלכן צריך להתפלל קודם היום טוב שיתגלה זה האור ויומשך על ראש ישראל, ויזכו להתדבק באור היום טוב.

מעשה נורא של האמרי יוסף בעוצם מעלת זמן קריאת המגילה

בהגדה של פסח דספינקא מסופר שהאמרי יוסף היה מספר בליל השני של פסח שפעם אחת היה אברך [הבינו שזהו הוא בעצמו] שבליל הסדר השני של פסח אחר שיר השירים, לא היה יכול לישון, כי עוד לא חטפתו שינה, וישב וחשב במה יעסוק כעת, ועלה על דעתו כיון שבליל שני של פסח נתלה המן ואז היתה סעודת אסתר. לפי חשבון של רש"י, בלילה ההוא נדדה וכו' היה בליל שני של פסח. ולכן ישב לקרוא את המגילת אסתר.

כשסיים הגיע אצלו נפש מעולם הבא, ושאל את הנשמה מה אתה רוצה. ואמרה הנשמה שיש נשמות שגם לאחר שעברו כל הדינים וקבלו כל עונשי הגהינם, אך עדיין הם צריכים זכות מיוחד שיפתחו להם שערי גן עדן. כמו שמתפללים אחר שלומדים לעילוי נשמת שיצילו ה' מגהינם, וגם יפתח לו שערי גן עדן. ובכל שנה ושנה כשבני ישראל קוראים מגילת אסתר, אזי נפתחים שערי גן עדן, ואלפי נשמות יושבים וממתנים לזה. וכשהמנין האחרון מסיימים לקרוא המגילה נועלים אלו השערים.

ואמרה הנשמה שלפני שנתיים כבר התחילה להמתין, אך לא הספיקה, ובפורים אחרון לפני חודש, החליט שלא לעזוב את השער הזה, ויעמוד וימתין עד פורים שנה הבאה, כדי שהוא יהיה הראשון בשנה הבאה. והנה לאחר חודש בליל ב' דפסח שמע מבפנים ההיכל קול יהודי קורא המגילה, והתחיל לדפוק על השער שיפתחו, ויצא מלאך שומר הפתח, מה אתה רוצה, אכן קוראים מגלה, אך לא פורים היום. וטענה הנשמה שכן קוראים המגילה היום

וילך המלאך ושאל את הבית דין של מעלה, ופסקו, שכיון שהאברך הזה שקורא המגילה הוא רב, שהוא בעצמו יפסוק אם צריך לפתוח השער של ההיכל הזה או לא. ולכן באתי אליך שתפסוק. ופסק האברך שאכן יפתחו השער של גן עדן, כיון שבו ביום נתלה המן.

הבינו כולם שזהו האמרי יוסף בעצמו, שבזכותו נפתחו שערי גן עדן שלא בזמנו.

ידוע כל מה שכתבו רבוה"ק בקדושת יום הפורים, כמ"ש בקדושת לוי בקדושה א' פורים, ובתפארת שלמה פ"י 'עניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה', היינו כל עני מן הדעת עיניו נשואות להתדבק בהשי"ת באור הקדושה של מגלת אסתר. כמו הסיפור הנ"ל נשמות עניים יש להם ישועה בזכות המגילה ה.

לכן צריך להכין נפשינו לקראת קריאת המגילה.

הספורנו בפסוק 'ויקץ יעקב וכו' ואנכי לא ידעתי ורש"י פ"י שאילו ידעתי לא ישנת, אך הספורנו פ"י שאילו ידעתי הייתי מכין עצמי לבואה. אכן היה

והנה כתיב "בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש" והם העמלקים כדא" בתרגום, ומסתמא אותן שלא הלכו להמשתה הם זכו להרוג את העמלקים האלו, כי אותן שהלכו עבורם היתה כל הגזרה, ואמרי' בירו' (סוטה פ"ג ה"ג) כמה ימחוק ממגילת סוטה בה"א שתי אותיות, ומבואר דשתי אותיות מקרי שכבר נמחקה קצת המגילה, אבל בפחות מב' אותיות עדיין לא מקרי מחיקה, וכתוב ומחה אל מי המרים, וא"כ גם כאן דכתיב "תמחה את זכר עמלק" מקיימין המצוה כשהורג עכ"פ ב' עמלקים, לא פחות.

וא"כ סייעתו של מרדכי, שלא הלכו לבית המשתה, כמ"ש בתרגום (א' ה')

היו לכה"פ ר"נ אנשים, וכל א' הרג ב' עמלקים, לכך נהרגו חמש מאות איש, ואחשוורוש בודאי הכין מקום לכל היהודים הנמצאים בשושן כי לא ידע כמה יבואו, וא"כ החצר שהי' מחזיק י"ח אלפים ותשי"נ מקומות כשתוריד מהם ר"נ אנשים, סייעתו של מרדכי שלא הלכו למשתה, נשאר י"ח אלף ות"ק אנשים שהלכו למשתה, וזהו החשבון של המדרש.

(טעמא דקרא)

והשתיה כדת אין אנס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש (א, ח)

בגמ' מגילה (יב, ב) "אמר רב ענן משום רבי מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה (שהקרבתן הוא הרבה יותר מהנסכים) אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה", ויש להקשות ממה דאיתא בגמ' גיטין (ע, א) "אמר אליהו לרבי נתן אכול שליש ושתה שליש והניח שליש" (ורש"י פירש מלא מעיך שלשי באכילה ושלשי בשתיה והנח שליש בטנן ריקם שאם תכעוס והאוכל יעלה מחמת הכעס יתמלא עד למעלה ולא תבקע).

ולפי מה שכתב כאן שהיה אכילה מרובה משתיה, איך ניח מקום לכעס? שהרי אי אפשר לומר שנתנו לשותות פחות משליש בשביל שיתמלא רק שני שליש כי אז נפגם הסעודה.

ואפשר לבאר דרך הלצה, שכדי לתרץ זה אמר הכתוב "כי כן יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש" דהיינו שלא להכעיס אף אחד מהסועדים, ואם לא יבואו לידי כעס שוב אפשר לאכול אף יותר משליש...

(ברית שלום).

ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודין (א, יג)

בגמרא מגילה (יב, ב) "ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים", יש להבין, למה בחר להתייעץ בדבר זה דוקא עם החכמים יודעי העתים? ומה הקשר בין יודעי עיתים לדינה של ושתיה?

וי"ל שהיה ע"י חשבון עבור שנים וקביעת חדשים נראים ישראל חכמים בעיני האומות כדאיתא (שבת עה, א) "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות" עיי"ש ועיבור שנים וקביעות החדשים הוא מענין חשבון תקופות ומזלות. דהיינו, לא שחשב שההכרעה מה לעשות עם ושותי תלוי בידועי עיתים, אלא שהכיר בחכמת חכמי ישראל ע"י שהיו יודעי עיתים.

עוד יש לומר, "יודעי העתים" הכוונה על אלו שמעריכים ומכירים את חשיבות העת והזמן, שיש קונה עולמו בשעה אחת (ע"ז י, ב) וכן המדקדק מחלק רגע לכמה רגעים, וכן החכמים והצדיקים מעריכין העת, ורשעים מקצרים כמשל (י, כז) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה כמעשה בר בי רב דחד יומא חגיגה (ה, ב) והיינו ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים שיודעין לעבר שנים וכו' ר"ל לחכמים שיודעין ערך העתים ויודעין לעבר השנים שעושין שעת שעה אחת שוה כמה שעות וכן שנה א' שוה כמה שנים וכן יודעין לקבוע חדשים מה לעשות בהם ומה ישתמשו, והם יודעים להעריך את מעשיה שהרי איבדה כל עולמה בשעה אחת.

(שפתי חכמים – על מסכת מגילה)

ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה (ב, יא)

כתוב "מתהלך" לשון נפעל, והוא על דרך שאיתא בחז"ל שאמר דוד המלך "בכל יום ויום הייתי מחשב דרכי, למקום פלוני אני הולך, למקום פלוני אני הולך, והיו רגלי מוליכות אותי לבית המדרש", והטעם, מפני שדרך הקדושה להימשך אחר הקדושה, לפי"ז יתבאר אף כאן, שמרדכי היה בודק בעצמו אם רגליו מוליכות אותו מעצמו אל מקום אסתר, ולפי"ז ידע מה שלום אסתר ומה יעשה בה, שכמה שהרגיש יותר משיכה ידע שהיא בקדושתה כבראשונה. לכן כתיב "מתהלך" שהיו רגליו מוליכות אותו מעצמו מחמת קדושתה.

(עטרת משה)

לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונעוטי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי (ד, טז)

ביאור נפלא מובא בשם הגר"א ז"ל על שאמרה אסתר למרדכי "לך כנוס גו' וצומו גו' שלשת ימים לילה ויום גם אני ונעוטי אצום כן", עפ"י הידוע שאם לא יאכל אדם גו' ימים רצופים יגיע לו ריח רע מהפה מחמת הצום (כמסופר

בפרקי דרבי אליעזר על רבי אליעזר בן הורקנוס באריכות) לכן אמרה גם אני ונעוטי אצום "כ"ן דייקא מספר ע' שעות וב' שעות חסידים, משלוש 'מעת לעת' שהם ע"ב שעות, בכדי שלא יהא ריח הפה נודף, כי ו"ובכן" - מספר ע"ב, אבוא אל המלך אשר לא כדת" שאין זה כדת לבוא עם ריח רע מהפה.

(בית שמואל)

בספר "אברהם אנכי" לרבי אברהם פלאגי, ביאר באופן אחר את הפסוקים הנ"ל, דהנה יש לתמוה בפסוק זה מה האריכות של "ואל תאכלו ואל תשתו" וכי לא ידעין שאם צמים ממילא לא אוכלים ולא שותים? די היה לכתוב "וצומו עלי!" עוד יש להבין מהו שכתוב "גם" אני ונעוטי וכו',

עפ"י המובא מהרב החיד"א בספרו "צפורן שמיר" (ה' סה) "אם מאכל אחד ערב לו ומסלק ידו מלאכול לסגף עצמו על חטאותיו הרי הוא חשוב לפניו ית' ומהני להיות לו כפרה, ואם יתמיד בזה הרי הוא פקח שאוכל ומתענה בבת אחת כי מעט סיגוף כזה שמסלק ידו מהאוכל הערב עליו נרצה לו כתענית, וכתבו הראב"ד והאבודרהם שבזה שמושך ידו מלאכול, נחשב לו כתענית. וכן הוא בספר "כף החיים" ועוד. ובוזר מבואר הפסוק הנ"ל "אל תאכלו ואל תשתו וכו' גם אני ונעוטי אצום כן שחששה אסתר שמא ירצו לצום כ"תענית הראב"ד" ויצאו ידי חובת הצום, לכן הדגישה "ואל תאכלו ואל תשתו" כיוון שצריכים כפרה על כל המאכלים שאכלו בסעודתו של אותו רשע, והדגישה שגם היא תצום כמוהם שלא תאכל ולא תשתה ולכן הדגישה ש"גם" היא תעשה כמוהם, ועל אף שבזה היא מסכנת את נפשה שאם יקרא לה המלך ותיראה חלושה מחמת הצום "כאשר אבדתי אבדתי" שהלכה עם מסירות נפש גמורה.

עוד יש לבאר למה אמרה להם שגם היא תצום, עפ"י מש"כ באבן עזרא על פסוק זה: "שלשת ימים - עד יום השלישי והנה לא אכלו בערב והתענו שני ימים ושני לילות כי הכתוב הוא לילה ויום והנה אסתר בטחה באלוקיה על כן התענתה ולא בטחה ביופיה כי פני המתענה תשתננה אף כי יום השלישי",

דהיינו, אמרה אסתר ליהודים שאל יסמכו עליה ש"אחות לנו בבית המלך", כיון שהיא תתענה ויחשיש הצום את יפיה ויסור חינה אצל אחשוורוש לכן יתחזקו המה בתפילתם ובקשתם להקב"ה ויבטחו רק בו ית'.

והמלך שב מגנת הבית אל בית משתה היין והמנן נפל על המטה וכו': ויאמר חרבונוה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: (ז, ט)

בגמרא (מגילה טז, א) "אמר רבי אלעזר אף חרבונוה רשע באותה עצה היה! כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד "ברח" דהיינו שגם חרבונוה היה שותף בעצה להשמיד ולהרוג את כל היהודים, אלא שבשניה האחרונה כיוון שראה להיכן הרוח נושבת, עבר מיד לצד השני להיות כנגד המן, והציע למלך את העץ כדי לתלות את המן.

והנה בזמננו "שושנת יעקב" אנו מסיימים "וגם חרבונוה זכור לטוב", וכי למה זכור הוא לטוב?

ויש לומר, שרצו לפעול חז"ל, שאף מי ששב בתשובה מפני כוונת רוח כזו או אחרת, או ששב אך מפני היראה, גם כן ייחשב לו לטוב, ולכן מזכירים את חרבונוה שגם הוא זכור לטוב, על אף ששב מדרכו רק לאחר שראה שכלתה איליו הרעה, ויש להאריך בזה עוד.

מרדכי ואסתר לא היו כלולים בגזירת המן הרשע, עכ"ז מסרו נפשם עבור כלל ישראל

כתב בערות דבש שמרדכי היהודי היה בטוח בנפשו שהוא לא ימות בגזירת המן, כי לאחר שהרכיבוהו על הסוס ברחוב העיר, הרי הוא כבר לא יהרג באותה גזירה, א"כ מדוע חזר לשקו ולתעניתו, הרי זהו לא בשביל עצמו אלא בשביל כלל ישראל בלבד. וכן אסתר המלכה לא היתה נכללת בצרת הגזירה, היה היתה יכולה להמלט בית המלך, ועכ"ז היתה מתענית ומתפללת לא, בשביל עצמה אלא בשביל כלל ישראל. ודווקא מרדכי ואסתר שלא היו באותה צרה, מסרו נפשם בצער ולהכנס בית המלך במסירות נפש שכבר הוכיח שהוא יכול להרוג אשתו בכעסו, ומתוך זה אנו לומדים עוצם מסירות נפש בשביל אחיה היהודים.

וזהו פי' הפסוק לקיים עליהם את ימי הפורים האלה כאשר קיימו עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה: שיהיה לנו שייכות עם כלל ישראל, מעין דמעין שהתנהגו מרדכי ואסתר במסירות נפש כזה. (הגרמ"י רייזמן)

ותען אסתר גו' נתנת לי נפשי גו' כי נמכרנו גו' להשמיד גו' ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו חרשתי גו' ויאמר המלך אחשוורוש גו' מי הוא זה גו' אשר מלאו לבו לעשות כן. (ז, טז)

והנה קשה לשון נמכרנו שאמרה אסתר, כי היאך שייך לשון מכירה אצל הריגה. והיה צ"ל כי נגזר עלינו. ועוד למה הוסיפה אסתר לאמר ואלו לעבדים גו' נמכרנו חרשתי אשר לא נאמר עד הנה שום זכר מן מכירות לעבדים. ועוד מה אמר אחשוורוש מי הוא זה וגו' הלא הוא בעצמו חתם א"ע על הגזירה כמו שאמר הכתוב ויכתוב בשם המלך וגו', כן הקשה אדמו"ר הרב הקדוש. ותיריך ע"ז ע"פ מה ששמע בשם הר"ר שרירא גאון זצ"ל ע"פ מעשה שהיה אז בימיו עשיר מופלג והיה לו ס"ת שהיה כתב ידו של עזרא הסופר. ולהעשיר הזה היו לו שני בנים. ולאחר פטירתו היה מחלוקת גדול בין הבנים היורשים מחמת

"אגרת" הוא מלשון אסיפה, כמו "אגר בקיץ בן משכיל", שבו נקבץ ונשרש כל הישועות והניסים, כמ"ש בגמ' יומא "אסתר סוף כל הניסים", אכן, בקריאתה נתגלה בכל פעם המעיין המצטרף לעת ההיא מידי שנה בשנה ובכל דור ודור, כמו שכתוב "והימים האלו נזכרים ונעשים בכל דור ודור", שבקריאתה יוצא מן הכח אל הפועל ומתגלה האור לפי הצורך באותה שעה ובאותו דור. לכן שפיר קוראים אנו למגילה בשם "מגילת אסתר" ע"ש שמתגלה בכל שנה ושנה.

דברי הפורים האלה (ט, לב)

ה' פעמים מוזכר השם "פורים" בכל המגילה: א. פורים ע"ש הפור (ט, כו) ב. יומי הפורים האלה לא יעברו (ט כח) ג. אגרת הפורים הזאת (ט כט) ד. לקים את ימי הפורים (ט לא) ה. קים את דברי הפורים האלה (ט לב) כרמז לדברי המשנה "מגילה נקראת ב"א וכו' עד ט"ו, שישנם חמשה ימים שבהם אפשר לקרות את המגילה. (עטרת משה).

מאוצרות המגידים: רבי יעקב גלינסקי זצ"ל - "והגדת"

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן (א, ג)

הגאון הקדוש ה"חדושי הרי"ם" זצ"ל ספר, שיהודים ישבו ולמדו בבית המדרש, ולתפלת מנחה נכנס יהודי מהשוק, סוחר. נו, הלא אמרו (כתבות יז, ע"א) שלעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, צריכים להיות בני אדם מן הישוב, שאלוהו מה נשמע בעולם. שמח סספר את החדשות האחרונות: המלך השתגע. צוה להביא את ושתי כפי שצוה, ואמר עליו מה שאמרה, והיין הבעיר כעסו והורה להרגה. מיד גערו במספר: וכי בקשנו לשמוע רכילות מן החצר, את מי זה מענין. מובן שכבר לא ספר על בחירת המלכה החדשה ועל חשיפת מזימת בגתן ותרש.

אבל לבסוף, כשנעשה הנס על ידי מרדכי ואסתר, אזי התברר למפרע שהכל היה משולב ומתואם לישועת ישראל, וכמו שדרשו בגמרא (מגילה יג ע"ב): "אחר הדברים האלה [הריגת ושתי והמלכת אסתר ומזימת בגתן ותרש וסיכולה וכתביבת הדברים בשם מרדכי] גדל המלך אחשוורוש את המן", מאי "אחר", אחר שהקדים הקדוש ברוך הוא רפואה למכה.

וסיים ה"חדושי הרי"ם": "וכן יהיה לעתיד, במהרה בימינו, שנבין איך כל המאורעות הובילו לגאולה.

וזהו שאמרו במדרש (בראשית רבה צא, י), שכאשר שבו האחרים הקדושים ממצרים וספרו שהמשנה למלך התגולל עליהם בהאשמות שוא, וחשדם כמרגלים ומסר את שמעון ודורש שיורידו אליו את בנימין, "ויאמר ישראל, למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אחי!" (בראשית מג, ו). מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה, חוץ מכאן. אמר הקדוש ברוך הוא: אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעותם לי?! זהו שנאמר: "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל, נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפט יעבור" (ישעיה מ, כז).

ואמרו (בראשית רבה פה, א): "כי אנכי ידעתי את המחשבת אשר אנכי חשב עליכם נאם ה', מחשבות שלום ולא לרעה, לתת לכם אחרית ותקוה" (ירמיה כט, יא). שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקן ותעניתו, ראובן היה עסוק בשקן ותעניתו, ויעקב היה עסוק בשקן ותעניתו, ויהודה היה עסוק לקח לו אשה, והקדוש ברוך הוא היה עסוק בבריאת אורו של משיח.

אבל כל זה הובן רק מאוחר יותר, ולמפרע!

ואספר -

כששחררנו מסיביר הלכתי דרומה לאורך מסילת הרכבת. שבועים הלכתי, עד שהגעתי לקזחסטאן. מצאתי מקלט בבית רבי אייזיק רוט, יהודי יקר שהמשיך לשחוט ולמול במחתרת, היו שם עוד פליטים מפולין, שברחו מפני הגרמנים והגיעו לקזחסטאן. יסדתי במקום תלמוד תורה, ובית ספר לבנות. נאסרתי, ובליתי חצי שנה במאסר בתנאים קשים מנשוא.

השתחררתי, וחזרתי לבית השוחט. כבר הגיעו הידיעות מהשמדת היהודים בפולין, והבנתי שנשאיתי לבדי בעולם. החלטתי להקים משפחה. אמרתי לשוחט: "אתה יודע אלו משפחות מקפידות כאן על כשרות וטהרה", גם מקוה כשרה ארגנו במחתרת, גם מנין לתפלה. "תברר לי על בת ישראל כשרה שמוכנה לשאת בתורה".

בשבת אכלו כמה אורחים על שולחנו של השוחט. למבוכתי, העלה את הנושא בשולחן השבת: "יעקב רוצה להקים בית בישראל, ויש כאן כמה הצעות" -

התערב אחד האורחים, רבי ישראל אהרן, שהגיע מאזבקיסטאן, דרומית לקזחסטאן: "אל תפגש כאן עם אף אחת! ביום ראשון תבוא אתי לטשקנט", בירת אוזבקיסטאן, "רצוני שתפגש שם עם נערה אחת!" "מה לו להדריים עד טשקנט", שאל המארח.

"אספר לכם", ענה רבי ישראל אהרן. "אני שוהה בטשקנט לרגל עסקי, ומתפלל במנין במחתרת, במרתפו של בית. יודעים אתם שהשלטונות מחלקים לחם, מאתים גרם לנפש. הגענו למנין, ומצאתי שם נערה זרה. מה לנערה בבית הכנסת? הסכיתו ושמעו.

שכל אחד מהם חפץ לקחת את הס"ת הזה מלקחת כל כסף וזהב שבעולם. והציעו טענותיהם לפני יודעי דת ויצא הפסק דין שהחלוקה תהיה ביניהם ע"פ הגורל ומי שיזכה ע"פ הגורל בהס"ת שייך לו הס"ת הזה. והטילו גורל ביניהם וזכה האחד בהס"ת הנ"ל ושמח מאוד שמחה גדולה. והיה בעיניו כמוצא שלל רב:

ולהשני היה לו יסורים גדולים כי אף שלקח כנגדו הרבה כסף וזהב כ"ז אינו שווה לו מגודל תשוקתו להס"ת הזה. והיה שם בהעיר הנ"ל מומר אחד ובראותו כל זאת מאוד חרה אפו על היושר הזה שאיבד הון רב בעד ס"ת אחד. ועשה ברשע להחליף את מלבושיו כדי שלא יכירוהו. והלך להבית הכנסת אשר היה שם הס"ת הזה. והתחבא שמה באיזה זווית עד הערב וכאשר הלכו כל האנשים לביתם לקח המומר הזה את הס"ת מנרתיקו ומצא כתוב (שמות נג, כ) ועבדתם את ה' אלהיכם ובירך את לחמך וגו' ועשה הרשע הזה ברשעו ומחק את הע' מן ועבדתם וכתב א' במקומו ופיסל את הס"ת בחירוף וגידוף גדול ר"ל. ודבר זה לא נתוודע לשום אדם. ולאחר כמה ימים נודע הדבר שיש טעות כזה בהס"ת הזה. והנה היושר הזה שהס"ת נפל בגורלו היה לו צער גדול בשמעו מזה. ומגודל היסורים ודאגה נחלה מאוד כי אמר אף שיכולין לתקן הטעות הזה אבל לא יהיה נקרא ס"ת של עזרא הסופר. ובא אליו אביו בחלום הלילה וסיפר לו את כל המאורע וצוה לחפש תחת השולחן ושם נמצא עין של המומר אשר יקוים בו עין תחת עין ועוד אמר לו אביו אשר הס"ת לא יתקן שום אדם, כי כן יצא הפסק מהב"ד של מעלה אשר עזרא הסופר בעצמו יתקן את הס"ת שלו וכן היה כאשר אמר אביו. וכאשר שמע הגאון הנ"ל המעשה הזאת אמר שעפ"ז נוכל לתרץ הפסוקים הנ"ל. כי המן הרשע עשה ג"כ כדבר הזה. היינו מתחילה כאשר בא לפי המלך לא גילה לו תוכן כוונתו הרע רק אמר שרצונו לקנות את היהודים לעבוד בהם. ונותן בעד זה עשרת אלפים ככר כסף. וכתב השטר מכירה על לה"ק לעבדם. והמלך אחשוורוש חתם א"ע על זה. ואח"כ עשה המן הרשע ברשתו ומחק את הע' וכתב א' במקומו בלשון לאבדם. ואח"כ כאשר ראו סופרי המלך את השטר מכירה שהיה נכתב לאבדם, אז כתבו הם פי' הדבר להשמיד להרוג ולאבד, וזהו

ולהשני היה לו יסורים גדולים כי אף שלקח כנגדו הרבה כסף וזהב כ"ז אינו שווה לו מגודל תשוקתו להס"ת הזה. והיה שם בהעיר הנ"ל מומר אחד ובראותו כל זאת מאוד חרה אפו על היושר הזה שאיבד הון רב בעד ס"ת אחד. ועשה ברשע להחליף את מלבושיו כדי שלא יכירוהו. והלך להבית הכנסת אשר היה שם הס"ת הזה. והתחבא שמה באיזה זווית עד הערב וכאשר הלכו כל האנשים לביתם לקח המומר הזה את הס"ת מנרתיקו ומצא כתוב (שמות נג, כ) ועבדתם את ה' אלהיכם ובירך את לחמך וגו' ועשה הרשע הזה ברשעו ומחק את הע' מן ועבדתם וכתב א' במקומו ופיסל את הס"ת בחירוף וגידוף גדול ר"ל. ודבר זה לא נתוודע לשום אדם. ולאחר כמה ימים נודע הדבר שיש טעות כזה בהס"ת הזה. והנה היושר הזה שהס"ת נפל בגורלו היה לו צער גדול בשמעו מזה. ומגודל היסורים ודאגה נחלה מאוד כי אמר אף שיכולין לתקן הטעות הזה אבל לא יהיה נקרא ס"ת של עזרא הסופר. ובא אליו אביו בחלום הלילה וסיפר לו את כל המאורע וצוה לחפש תחת השולחן ושם נמצא עין של המומר אשר יקוים בו עין תחת עין ועוד אמר לו אביו אשר הס"ת לא יתקן שום אדם, כי כן יצא הפסק מהב"ד של מעלה אשר עזרא הסופר בעצמו יתקן את הס"ת שלו וכן היה כאשר אמר אביו.

וכאשר שמע הגאון הנ"ל המעשה הזאת אמר שעפ"ז נוכל לתרץ הפסוקים הנ"ל. כי המן הרשע עשה ג"כ כדבר הזה. היינו מתחילה כאשר בא לפי המלך לא גילה לו תוכן כוונתו הרע רק אמר שרצונו לקנות את היהודים לעבוד בהם. ונותן בעד זה עשרת אלפים ככר כסף. וכתב השטר מכירה על לה"ק לעבדם. והמלך אחשוורוש חתם א"ע על זה. ואח"כ עשה המן הרשע ברשתו ומחק את הע' וכתב א' במקומו בלשון לאבדם. ואח"כ כאשר ראו סופרי המלך את השטר מכירה שהיה נכתב לאבדם, אז כתבו הם פי' הדבר להשמיד להרוג ולאבד.

וזהו שאמרה אסתר. ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו. היינו כאשר אמר לפניך בתחילה. החרשתני. ולכן כעס המלך אחשוורוש ואמר מי הוא זה ואי זו הוא אשר מלאו לבו לעשות כן, פי' כי אני לא מכרתי אותם אלא לעבדים. ועל ידי זה עשה לנו השי"ת נסים ונפלאות על ידי מרדכי ואסתר. וכיה"ר שירומם קרן ישראל ב"ב אמן. ודפח"ח:

(אוהב ישראל)

ימי משתה (ט, כב)

פעם אמר הרה"ק רבי שלום מקאמיניקא זי"ע במסיבת פורים "היכן מרומז בתורה"ק כי מצוה בפורים לשנות כדת? וענה "כתיב ב' בשלח 'וילוו העם על משה לאמר מה נשתה ויורהו ה' עץ", פירוש, העם התלונן 'מה נשתה' מתי נשתה? ויורהו ה' עץ - 'ויתלו אותו ואת בניו על העץ' זה פורים, אז נשתה" (אדמור"י בעלזא)

על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם: (ט, כו) במגילת אסתר נקראת המגילה "אגרת" אבל למעשה היא נקראת "מגילה", מה הטעם?

זו לשון המדרש (אסתר רבה ט, ד): לאחר שעשה העץ הלך אצל מרדכי ומצאו שהיה יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה, והיו צועקים ובוכים. ומנה אותם, ומצא שם עשרים ושנים אלף תינוקות. השליך עליהם שלשלאות של ברזל והפקיד עליהם שומרים, ואמר: למחר אהרוג אלו התינוקות תחילה, ואחר כך אתלה את מרדכי. והיו אמותיהם מביאות להם לחם ומים ואומרות להם: "בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו למחר, ולא תמותו ברעב". מיד היו מניחים ידיהם על ספריהם ונשבעים: "בחי מרדכי רבנו לא נאכל ולא נשתה, אלא מחמת תעניתנו נמות". געו כולם בבכי עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקדוש ברוך הוא קול בכיתם כבשתי שעות בלילה.

באותה שעה נתגלגלו רחמי של הקדוש ברוך הוא ועמד מכסא דין וישב בכסא רחמים ואמר: "מה הקול הקדול הזה שאני שומע, כגדיים וטלאים". עמד משה רבינו לפני הקדוש ברוך הוא ואמר: "רבונו של עולם, לא גדיים ולא טלאים הם, אלא קטני עמך שהם שרויים בתענית היום שלושה ימים ושלושה לילות ולמחר רוצה האויב לשחטם כגדיים וטלאים".

באותה שעה נטל הקדוש ברוך הוא אותן אגרות שגזר עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט וקרעם, והפיל על אחשוורוש בהלה באותו לילה. זהו שנאמר: "בלילה ההוא נדדה שנת המלך".

לא מובן, הלא המן גזר כבר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים, אלא שמרדכי הבעיר חמתו כשלא קם ולא זע מפניו, והחליט להפרע ממנו על אתר, להרגו מיד. שאר היהודים, דים שעתם. עשה את העץ, והלך לראות את מרדכי. לשמוח בנקמתו. מצא לפניו עשרים ושנים אלף נערים, תינוקות של בית רבן יושבים ולומדים תורה -

מה זה עסקו? מה להם ולו?

מדוע השליך עליהם שלשלאות של ברזל, מדוע הפקיד עליהם שומרים. מדוע הצהיר שיהרגם תחילה, עוד לפני מרדכי?!

את התשובה לכך השמיענו ה"חפץ חיים" זצ"ל. הוא שאל שאלה, הביע תמיהה: יעקב אבינו שב מחור, ונתקל בשרו של עשו, סמא"ל ראש כל השטנים (דברים רבה יא, י), שנאבק עמו כל הלילה, "וירא כי לא יכל לו" (בראשית לב, כו). ויש להבין, מדוע לא נטפל לאברהם אבינו שישד את עם ישראל והקריא שם הקדוש ברוך הוא בפי בריותיו, התנסה בעשרה נסיונות ועמד בכולם. מדוע לא נאבק ביצחק אבינו, למה נאבק רק ביעקב?

ותרץ: אברהם אבינו היה עמוד החסד, "חסד לאברהם" (מכה ז, כ), ויצחק אבינו עמוד היראה, "פחד יצחק" (בראשית לא, מב). מהם, אינו פוחד כל כך, אבל יעקב אבינו עמוד התורה, "איש תם יושב אוהלים" (בראשית כז, כז), אהלי תורה. "תתן אמת ליעקב" (מכה ז, כ) ואין "אמת" אלא תורה (ברכות ה"ב). וכתב ה"מסילת ישרים" (פרק ה): "כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו. וכמו שאמרנו (קדושין ל"ב) "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשוב להנצל זולתה אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו, שהיא התורה, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו -

הא למה זה דומה, לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה, והוא, מבלי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, לייח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי. כן הדבר הזה, כי אין מי שמכיר בחלי היצר הרע ובכוחו המטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי אפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה, ויחיה?!

לכן, אמר ה"חפץ חיים", לא נאבק שרו של עשו, ראש כל השטנים - והלא הוא השטן הוא היצר הרע (בבא בתרא טז ע"א) - אלא עם יעקב, עמדו התורה, ולכן לא יכל לו, כי "לית לן מילה לתברא יצר הרע, אלא אוריתא" (זוהר ח"א רב, א)!

אף אנו נאמר, שכראות המן הרשע, שהיה המרכבה לסטרא אחרא עלי אדמות, את התינוקות לומדי התורה לפני מרדכי, גאתה בו חמתו להשחית. כי היתה כאן התנגשות האור והחושך, הטוב והרע, האש והמים, שאינם יכולים להמצא בכפיפה אחת!

משום כך ידע יעקב אבינו, יושב האהלים, עמוד התורה, שאם הוא עולה לחרן לבית לבן - שאף הוא יה המרכבה לסטרא אחרא (זוהר ח"א קלז, א) וביקש לעקור את הכל - עליו להתחזק שבעתיים בתורה. לפיכך נטמן י"ד שנה בבית עבר ולמד בהתמדה עצומה (רש"י בראשית כח, יא), כדי להגביר כוחו כנגדו.

וכשירד יעקב עמוד התורה, למצרים. שגם הם היו מרכבה לסטרא אחרא (ציוני בשלח ד"ה ויקח. רקאנטי מקץ ד"ה וירכב). אזי "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף, להורות לפניו גושנה" (בראשית מו, כח). לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה (רש"י), ובכח התורה יתמודדו עם טומאת מצרים.

היא עמדה בתור הארוך ללחם, וקבלה את מנתה לפנות ערב. כיון שהיו רק דקות ספורות עד לשקיעת החמה הספיקה להגיע למקום המסתור של המנין, ואינה רשאית לטלטל את הלחם כי אין ערוב. בקשה רשות להתפלל עמו קבלת שבת וערבית ולקדש על הפת ולאכלה. ואז תשוב לביתה! אם הצליחו לחנך ברוסיה הקומוניסטית כזו נערה, ראוייה היא להנשא לבן תורה!"

הסכימו הכל לדבריו.

אבל אנחנו ברוסיה, ונסיעה ממחוז למחוז טעונה אישור השלטונות. ובמיוחד אזרח זר, ששוחרר מסיביר ונכלא שוב באשמת פעילות נגד המשטר, מי יודע איזו מחתרת הוא מארגן עתה.

לרבי ישראל אהרן היה רשיון מסחר ואישור תנועה חפשית. הכניס אותי בשק ונשא אותי לרכבת. הכניס אותי למדף המטען, מעל המושבים. לחרדתו, עלו פקידי המס לרכבת, חפשו סחורה אסורה. הסחורה המוכרתת שמצאו, הייתי אני. זה היה מבין, להשתלף מהשק. למרבה השמחה, זה הסתים בכך שגורשתי לרציף. הוחלט לחפש דרכים שגורות יותר. רבי ישראל אהרן גילה שהסכרין, הנפוץ בקזחסטאן, אינו מצוי באוזבקיסטאן. הלה לי כסף לרכוש שק סכרין, והסדיר לי רשיון נסיעה למכירתו. ברוחים, ואתכלכל.

הגעתי לאוזבקיסטאן, נפגשתי בנערה בבית אביה, רבי חיים בנימין ברוד זצ"ל, איש מסירות הנפש. סבל חרפת רעב בגין סרובו לעבוד בשבת, כשנאלץ לעבור ממזיבוז לאומאן, הצהיר שבתו הבכורה גדולה מכפי גילה וכבר אינה בגיל חינוך חובה, ובנו צעיר מכפי גילו ועדין אינו בגיל חינוך חובה. עברו שנתים והילד הגיע לגיל החינוך, עמד והבריחו לעיר חרקוב, מרחק חמש מאות קילומטרים, והפקידו ביד יהודים מקומיים, ובלבד שלא יתחנך לכפירה! את ביתו הבאה, הנערה המדוברת, לא רשם כלל כשנולדה, כדי שלא תלמד בבוא היום בבתי הספר המטיפים לכפירה! בסערת מלחמת העולם הגיע לטשקנט, שם פגשתי בבתי והחלטנו להנשא. עתה יש צורך באישור שהיה בעיר, ואני הגעתי למכור שק סכרין. אבל ברוסיה כמו ברוסיה, מישוה גילה לי שי שפקידה אחת במשרד הפנים, שמנפיקה אישור שהיה תמורת כמה קופיקות.

התפללנו שם במחתרת, ויום אחד הופיעו במנין שלושה יהודים שספרו שהם מבוכארה, הרב מטשיבין שוהה שם בגלות, והשיגו עבורו אשרת כניסה לאיראן. השאה הפרסי התקשה אישית אל הרוזן סטאלין שיאפשר את הגירתו, ומשם ימשיך לארץ ישראל. הבעיה היא, שאת אישור היציאה עבורו ניתן להסדיר אך ורק במוסקבה, ולשם כך יש צורך באשרת מסע, ומי שיבקש אשרה כזו יאסר מיד: מה לו ולענין, מנין יודע הוא על פנית השאה הפרסי ואישור היציאה? אם קשרים לו בארצות חוץ, יאסר באשמת ריגול וחתרנות!

לאחר שהשתכנעתי שהם עצמם אינם סוכני הג.פ.או. המבקשים להפיל את המתפללים, קבלתי על עצמי את המשימה. פנית לאותה פקידה, וספרתי שנשאתי לאשה נערה בלי מסמכים. אני מבקש אישור נסיעה למוסקבה, לבדוק במשרדי מרשם התושבתים האם היא רשומה שם. כמה קופיקות, והענין סודר. בענין אשתי לא מצאו במוסקבה דבר, אבל הבאתי את אישור היציאה עבור הרב מטשיבין. בערב חג הפסח תש"ה, כבר היה הרב מטשיבין בארץ ישראל.

וכשאני מסתכל לאחור, רואה אני בעליל איך הובילה ההשגחה העליונה שלב אחרי שלב את חלוצי של הרב מטשיבין מעמק הבכא. עשרים שנה לפני כן דאגו שחותני לא ירשום אל לדת בתו, והביאוהו לטשקנט, ואותו לקזחסטאן, ופגש בנערה בקבלת שבת, כי "במקרה" קבלה מנתה לפנות ערב ואסור לטלטלה, ו"במקרה" התארח בליל השבת שלאחר מכן בבית השוחט, שהזכיר "במקרה" שאני חפץ להקים בית יהודי. והובאתי לטשקנט ונצרכתי לאשרת שהיה, ונדע לי מאותה פקידה. ושהיתי בבית הכנסת המחתרתי כשאותה משלחת הגיעה, ועלה בדעתי לנצל את העובדה שאין לרעייתי תעודת לדה להשיג אשרת מסע למוסקבה להסדיר את רשום אשתי, והשגתי את אשרת ההגירה לרב מטשיבין.

וכבר אמרו בשם הבעל שם טוב, כי כל מה שהאדם עושה, לעצמו הוא עושה. למרות שלעצמי לא פעלתי מאומה במוסקבה, הנה לא ארכו הימים וכל פליטי פולניה הורשו לשוב לארצם, ומשם לעלות לארץ ישראל, אני הייתי פליט פולני. יליד העיר קריניק ותלמיד ביאליסטוק. אבל מה עם אשתי. עוד כמה קופיקות, והפקידה אשרה שהבאתי את המסמכים הנדרשים ממוסקבה, ונחלצנו יחדיו מרוסיה רודפת הדת.

ובכל שנה, כשמגיעים בקריאת המגילה ל"אחר הדברים האלה", נזכר אני בדרשת הגמרא שהקדוש ברוך הוא מקדים הרפואה למכה, ומכין בתחלה כל האמצעים להצלה, ונזכר בשרשרת המאורעות הזו!

(והגדת)

ויעש העץ (ה, יד)

מדוע הופרה עצת המן, מדוע בטלה גזרת "להשמיד להרג ולאבד"? כל מי שקורא את המגילה, יודע כיצד בטלה. אבל מי שמעין במדרש על פסוקנו, יודע מדוע בטלה.

בגמרא (מגילה טז ע"א) אמרו שמצאו למרדכי מלמד הלכות קמיצה ואמרו: "בא קומץ השעורים שלכם ודחה עשרת אלפי ככר הכסף שלי". מה נאמר כאן? אקדים ואספר ספור.

בשלהי החורף תשכ"ז הגיע הטנדר שהביא את הירקות ששייבתנו בחדרה. הבחנתי שמפני הנהג חורים, ועגולים כהים מכתרים עת עיניו הטרוטות. נבהלתי. שאלתי לשלומי, ומעין הדמעות נפרץ: אוי לו ואבוי לו, חייו אינם חיים, טוב מותו מחייו.

מה קרה, מה ארע?

בתו ברחת עם צעיר ערבי לכפרו, בקא אל גרביה. מה יעשה, אנה ישא חרפתו!

רבי אלחנן פרלמוטר זצ"ל, המשגיח, מסתכל עלי ואני משיב לו מבט, ואומר לנהג: "אסע לשם ואדבר עתה".

"איך תסע, זה כפר עוין, יסקלו אותך באבנים", נבהל הנהג.

"איני פוחד מהם, אני פוחד רק מהשם", החשבתי לו. נוברדוקער, או לא?!

בררתי מתי יוצא משם האוטובוס חוזר, לכוון חדרה. והלוך? שנת תשכ"ז היתה השנה הראשונה שלאחר השמיטה. ירקות קנינו מאותו נהג, אבל בפרות נהגה עדין קדושת שביעית וקנינו מערבי שהביא מהמטע שלו, מאזור המשולש. כשהגיע, אמרתי לו: "אני מצטרף אליך בדרך חוזר".

"אין בעיה", ענה ברוחב לב. "לאן?"

"לבקא אל גרביא", עניתי.

"לא, לשם לא! יהרגו אותך ויתנכלו גם לי!"

התחלתי להבין לאיזו סכנה אני מכניס את עצמי. "טוב, תוריד אותי לפני שתכנס אל הכפר". לכך, הסכים.

נסענו, ועצר. אמר: "מאחורי העיקול, נמצא הכפר".

ירדתי, והתחלתי ללכת. וכמו שאמר, מאחורי העיקול התעופפה האבן הראשונה. פניתי אל הנהר הזורק: "איפה גר כאן הקאדי", כהן הכפר המוסלמי. אה, אל הקאדי מועדות פני? מדי התלוה אלי להורונו, והסביר לכולם שאני אורח של הקאדי, אין לפגוע בי. הגעתי לבית אחד, ואמר: "כאן".

הודיתי לו, ועליתי. התקבלתי בכבוד. כן, הוא דובר עברית. במה יוכל לעזור?

אמרתי: "אני רב, אצל היהודים הרבנים הם מסדרי הקדושין. האם גם אצל הערבים כך?"

אישר, הוא מסדר הנשואין בכפר.

אמרתי: "אם יבוא לפני יהודי וירצה להנשא לנכריה, לא אסדר לו קדושין. עליה להתגיר גרות אמת כדי להנשא ליהודי. האם גם אצל הערבים כך?"

ענה: "גם האיסלם אינו מכיר בנשואין מעורבים".

הזכרתי: "על הגרות להיות גרות אמת. אם חשקה נפשה ביהודי לא נגיירה. היתה אורך לפחות שנה!"

אמר: "אצלנו אין מדקדקים כל כך, אבל ברור שלא נשיא בלי המרת דת!" "אני שמח לשמוע", אמרתי. אני מאחר לעצמי שמחות שמחות יותר. "יש כאן נערה יהודיה שחשקה בבחור ערבי. אני רוצה להודיעה שתבין, ששתי הדתות שוללות נשואין מעורבים. עליה להתאסלם לשם כך".

"בהחלט", שיתף פעולה. סר איתי לחלון והראה לי את בית הבחור. השבאב שנקלה למטה ראונו ביחד, והצבעתי לעיניהם על הבית. "כן, זהו", אישר. נפרדנו בכבוד, ויצאתי. עיניהם ירקו משטמה, אבל לא פגעו בי לרעה. הקאדי עמד בחלון ולויה אותי במבטו.

התדפקתי על דלת הבית, ופתחה לי ערביה קשישה. לא איתה רציתי לדבר. אמרתי: "עברית" -

עברית? הביאו את הנערה שתהיה מתורגמנית. התפלאה לראות דמות רבנית בלוע הארי.

"דרישת שלום מאביך. אמללת אותו. הוא עומד למות בגללך", בשרתי לה. התפרצה: "הוא עומד למות? על מה?! במשך שנה היה לי חבר מעין שמר - קיבוץ השומר הצעיר - הסתובב בבית ואבי היה כה מרוצה. הצהיר שאינו מאמין באלוקים, עפר לפיו, לא צם בכפור, ולאבני לא היה אכפת. ובחור הזה מאמין, למה לא אנשא לו?! אתה רב, אתה תבין אותי. תסביר לו: מה עדיף: להנשא לכופר או למאמין?"

הערביה עמדה בצד, חשדנית ועוקבת, מנסה לבהין את הנאמר.

אמרתי: "בואי ואסביר לך מה ההבדל. אם היד נקטעת, רחמנא לצלן. כל זמן שהגידים מחוברים יש תקוה, אפשר לאחות. אמנם אינה מתפקדת, והיסורים איומים, אבל יש תקוה, היא חלק מהגוף. כשנקטעה כליל, אין לה תקנה!"

בחור יהודי, גם אם חילוני, אינו שומר מצוות, אף אינו מאמין חלילה, ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד ע"א). שייך הוא לעם ישראל, והוא או צאצאיו עוד ישובו בתשובה. אבל ערבי, גם אם מאמין בבורא עולם, בן נכר הוא. והמצטרף אליו כורת עצמו מעם ישראל!"

"לדעתי, אתה טועה", פסקה.

זו, למעשה, החובה העיקרית של כל אדם מישראל, וביחוד של כל אב בישראל. שהרי כל אב דואג לילדיו, מבקש לדאוג לעתידם. להצילם מסכנות החיים האורבות להם ולתת בידם את הכלים להצלחה.

מקבלים זימון מ"טיפת חלב" לתת לילד חיסון, ומזולזלים, מתעלמים. מה נאמר? הזנחה פושעת. ואם הילד ידבק בנגיף, חלילה, ויחלה בפוליו, שיתוק ילדים, ויתנהל כל חייו על קביים כשורגליו משותקות ומעוותות? הרי אין קץ לאשמת ההורים!

וכאן, המגפה משתוללת, והנגיפים תוקפים ללא הרף, ואם ההורים לא יחסנו, והלואי שהילדים לא יפלו חללים במערכה, אבל לבטח ינזקו, כמה יתבעו ההורים!

וכאן, המגפה משתוללת, והנגיפים תוקפים ללא הרף, ואם ההורים לא יחסנו, והלואי שהילדים לא יפלו חללים במערכה, אבל לבטח ינזקו, כמה יתבעו ההורים!

וידועים דברי ה"חדושי הרי"ם" זצ"ל: "עולם הפוך ראיתי. בגמרא (נדה טז ע"ב) אמרו, שלפני הולדתו של אדם נגזר עליו האם יהיה עשיר או עני, ואם יהיה צדיק או רשע לא נגזר, כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. וההורים דואגים כל כך להקנות לבנם מקצוע שיבטיח את פרנסתו, בעוד שזו נקצבה ממרומם ואין מעצור ביד ה' להושיע ברב או במעט. ואילו הצלחתו בתורה ולחוסן יראת השמים, שזה אך ורק ביד האדם, אינם דואגים כל כך!"

ונספר -

הרדב"ז - הגאון רבי רפאל יעקב דוד בן זאב זצ"ל, מחבר הפורש הנודע על התלמוד הירושלמי, שכיחן כרבה של סלוצק, עלה לעת זקנותו לארץ ישראל והתישב בעיר הקודש צפת. יום הזכרון של אביו חל בעצמו של החורף. התפלל לפני העמוד ערבית ושחרית, וכשהגיעו ראשוני המתפללים לתפלת מנחה כבר מצאוהו ליד העמוד.

לפתע שמעוהו מתפח. הבינו שהציפיהו הזכרונות.

נגש אליו אחד המתפללים, בקש להרגיע סערת רוחו: "רבנו, אבלות ישנה היא. אביו זכה לאריכות ימים, מעבר לגבורות שמונים, ונפטר לפני יובל שנים!" הפנה אליו הרדב"ז את עיניו הדומעות, ואמר: אספר לך מדוע אני בוכה - איני צעיר, וסובל אני מהקור. הן באת מבחוץ, הקור עז והגשמים צולפים. חשבת, הן "הכל בידי שמים חוץ מצינים - פחים [קור וחום (רש"י)]. שנאמר (משלי כב, ה): צנים פחים בדרך עיקר, שומר נפשו ירחק מהם" (כתובות ל ע"א). עלי לשמור על בריאותי. אכנס מנין בביתי, ואתפלל בו לפני העמוד. אצא בכך ידי חובתי.

לבסוף החלטתי, שמחובת הכרת הטוב לאבי, עלי ללכת לבית הכנסת בקור ובגשם, כדי להתפלל בו לפני העמוד. ומדוע, מפני מעשה שהיה.

הורי עניים היו, אבל לא חסכו כל מאמץ לחנוכי. מסרני אבי למלמד הטוב ביותר בסלוצק, רבי חיים סנדר, שהיה גובה רובל לחודש כשכר לימוד. סכום גדול, במושגי אותם ימים.

אבי התפרנס מבניית תנורים, באותו חורף היה מחסור בלבנים, ופרנסתו שבתה. לא יכול היה לשלם למלמד. עברו חדשים ושלושה, והמלמד נתן בידי מכתב: אם מחר לא אביא את הכסף, לא יוכל עוד ללמדני. אבי קרא את המכתב, ועולמו חשך עליו.

בערב עלה אבי לבית הכנסת, ושמע עשיר מתלונן. הוא ארס את בנו ושכר קבלנים שיבנו עבורו בית. הבתים בסלוצק היו עשויים עץ, אבל עבור התנור צריכים לבנים, ויש בהם מחסור. והקור עז, אי אפשר להכניס זוג צעיר לבית בלי תנור. התנור שמש הן להסקה, והן לבשול ואפיה "אני מוכן לשלם ששה רובלים עבור לבנים לתנור!" הצהיר העשיר.

נגש אליו אבי: "עשינו עסק. תן ששה רובלים, ומחר בבוקר הלבנים אצלך!"

באיזה אושר שב הביתה ובישר לאמו! נטל יתד ופטיש, קילף את הטיח והרס את התנור הגדול בטרקלין דירתנו, חלץ לבנה אחר לבנה בלב מתרונו. כל הלילה עבד בקדחתנות, ובבוקר מסר לידי את ששת הרובלים במלואם: "אמור למלמד, שלושה עבור שלושת החדשים האחרונים, ושלושה עבור שלושת החדשים הבאים!"

אותו חורף היה קר ביותר. סופות שלג עזות וכפור נורא. התכסינו בבגדים והתעטפנו בשמיכות ורעדנו בתזוית, והכל כדי שהבן יקבל את החינוך הטוב ביותר -

ואם הקור העז של החורף הסלוצקאי לא הרתיע את אבי כדי להיטיב עמי

- איך ירתיעני הקור הצפתי מלכת לבית הכנסת לעלוי שמת אבי!

הלא תבין אפוא, שכאשר הגיתי במסירות נפשם של הורי, גאו רגשותי ונבעו דמעות!

(והגדת)

ויקח המן את הלבוש ואת הסוס (ו, יא)

אמרתי: "לא אוכל להתעכב. אני מעורר חשד, ועוד מעט יגיע האוטובוס שאני חוזר איתו. אבל אם את רוצה הוכחה, דעי: כשתפריץ מלחמה, אותו בחור מעין שמר יתגייס כדי להציל את אביך, והבחור הערבי יצחצח חרבו כדי לשחוט אותו! חשבי על כך", והלכתי.

לא שערתי שבתוך חדשים יסגור נאצר את מצרי טיראן ויגרש את חילי האו"ם מרצועת עזה, הארץ תכנס ליתקופת ההמתנה הנודעת מדינות ערב יערכו מלחמה כוללת. ואז, יום אחד, הגיע טנדר היקרות והנהג בשר בשמחה: "היא חזרה!"

בהתרגשות סיפר שהקאדי סרב להשיא אותה לפני שתשהה שם תקופה ותכיר את אורחות האיסלאם. וכשהחלה המתיחות שמעה את הבחור בו בחרה מצהיר שכבר הכין את השבריה לשחוט את כל היהודים -

נזכרה במה שאמר לה אותו רב אלמוני, ודמינה לעצמה את בחיר לבה משסף את גרונו של אביה בעיניים בורקות. הבינה לאן נקלעה, וברחה!

מדוע נזכרתי במאורע זה? משום שבגמרא (מגילה יג ע"ב) אמרו, שהמן טען שעם ישראל ישן מן המצוות ואינו מקימן, ומה צורך לקדוש ברוך הוא בו. לכן הציע "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול אל גנזי המלך", ופרשו בספרים ("מחשבות חרוץ" אות ז) שהכונה למלכו של עולם. המן טען שיכולים למלאות מקומם של ישראל באמונתם בבורא ובמצוות שביין אדם לחברו, והתימר בלבו "למי יחפץ המלך", מלכו של עולם, "לעשות יקר יותר ממני!"

ולעומתו, נצבת מנחת העומר שהקריבו למחרת יום היציאה ממצרים, והינו בטרם נתנה תורה. והיא מנחת שעורים, מאכל בהמה (סוטה ח ע"ב). לומר לך שישאל אף על פי שחטא, ומעשיו מעשי בהמה, ישראל הוא, והקדוש ברוך הוא אוהבו, ועליו נאמר (שיר השירים ח, ז): "אם יתן איש את כל הון ביתו", זה המן הרשע נתן עשרת אלפים ככר כסף להכחיד את ישראל, "באהבה" שאוהב הקדוש ברוך הוא את ישראל, בין חייבין בין זכאין, "בוז יבזו לו" (אסתר רבה ז, יב)!

וכשראה המן הרשע, שעם זה שאך זה עתה ישן מן המצוות שב בבת אחת לבורא ולומד תורה תחת חרב הגזרה, הבין שאכן "בא קומץ השעורים שלכם, ודחה עשרת אלפי ככר הכסף שלי!"

וכן, סיכם רבי חיים, לא הסכמתי... (והגדת)

לעשות אותם ימי משתה ושמחה (ט, ט) (ב)

השכרות, מגונה. הנותן עיניו בכוס כל העברות דומות בעיניו כמישור (יומא עה ע"א). היין עלול להביא את האדם לפריקת כל עול (סוטה ז ע"א), ואליהו הנביא הורה: "לא תשתכר, ולא תחטא" (ברכות כט ע"ב). מה ראו אפוא חכמים להורות שחייב אדם להתבסס בפורים עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז ע"ב). וידוע שרבי ישראל סלאנטר זצ"ל אמר שאין זה שעור השכרות ומשעה שיגיע לכך נפטר וקיים חיובו, אלא שחייב לשתות בלא הגבלה. וכשיגיע ל"עד דלא ידע" דינו כשוטה וממילא אנוס הוא, אבל כשישוב ויתפכח חוזר חיובו. והשאלה הנשאלת, מדוע חיבנו בשכרות זו.

ושמעתי שהחדושי הרי"ם הסביר זאת בספור מופלא, ויש בו עומק כה רב! ספר, שבני קהילה אחת באו אל הבעל שם טוב זצ"ל וספרו, שהפריץ בא עליהם בעלילה ודורש הון עתק, ואם לא יתנו ליום המוגבל יקח את ילדיהם לשמד ויגרשם מבתיהם. בכו והתחננו להעביר רוע הגזרה.

התפלל הבעל שם טוב, וענוהו שנגזרה הגזרה ואין לשנותה. נחמץ לבו בקרבו. אמר להם: "טעו לעיר פלונית, לכו אל יוסף זרח, ובקשו ממנו. אל תניחו לו עד שיבטיחכם שהגזרה תתבטל!"

תמהו: מי הוא זה ואי זה הוא, שכוחו רב לבלט גזרה שקצרה יד הבעל שם טוב להמתיקה! אם יש כזה צדיק, איך לא שמעו עליו!

הגיעו לאותה עיר, ושאלו למגורי הצדיק רבי יוסף זרח.

תמהו בני העיר: אין כאן צדיק בשם זה.

חשבו: אולי צדיק נסתר הוא, אחד מלמ"ד וא"ו צדיקים נסתרים שבדור. שאלו: ורבי יוסף זרח סתם, יש?

משכו בכתפיהם: אין אחד כזה. אבל חייב להיות, הבעל שם טוב שלחם אליו! אמר אחד: אולי כוונתם ליוסף זרח השכור? צחקו כולם צחוק גדול, לא יתכן, הלא מתגולל הוא בשכרותו! הואיל ואין אחר בשם זה, עלו לבית השכור.

המחזה היה מדכא ומרתיע. אשה אומללה ובנים מוזנחים, צחנה מקביסה של יין שרף ושכור שרוע המתגולל בקיאו. סחו מדוע באו, והאשה גחכה במרירות: "הן רואים אתם, אין לו שעה של פכחון. בעוד כמה רגעים יקיץ מיינו, ישלח ידו אל הבקבוק ויגמע שוב עד אבדן החושים". היא עוברת בפרך, וכל הכנסותיה נמוגות ביי"ש...

אמר אחד מבני החבורה: "הרשי לנו לדובבו, ונעניק לך שלוש מאות זהובים שסיפיקו לקניית יי"ש לשנה שלמה!"

לא הבינה לרצונם, אבל שמחה להצעה.

עודם מדברים והשכור נע, גהק ושהק והקיא, ושלח ידו אל הבקבוק שלצדו - וידו גששה בחלל ריק. פקח עיניים חלליות מייין, וראה את הבקבוק ביד אחד האורחים.

"תן!" נהם.

"אתן, ודאי אתן, אבל בתנאי אחד. אנו בני קהלה פלונית והפריץ גזר עלינו גזרה נוראה, שאם לא נתן לו סך פלוני יגזול את בנינו ויגרשנו מבתינו. אנו מבקשים שתבטל את הגזרה!"

"תן את הבקבוק", נאק השכור.

"תבטל את הגזרה", ענה הדובר.

שרשרת גדופים מבעיתים נשמעה מפי השכור. מה נטפלו אליו, מה רוצים ממנו, מדוע מעניים אותו, למה חמסו את משקוה: הבו את הבקבוק והניחוני לנפשי!

"אם תבטל את הגזרה, נביא לכאן ארגז מלא!"

השכור פלבל בעיניו: באמת?! מה עליו לעשות לשם כך?

אמרתי: "לא אוכל להתעכב. אני מעורר חשד, ועוד מעט יגיע האוטובוס שאני חוזר איתו. אבל אם את רוצה הוכחה, דעי: כשתפריץ מלחמה, אותו בחור מעין שמר יתגייס כדי להציל את אביך, והבחור הערבי יצחצח חרבו כדי לשחוט אותו! חשבי על כך", והלכתי.

לא שערתי שבתוך חדשים יסגור נאצר את מצרי טיראן ויגרש את חילי האו"ם מרצועת עזה, הארץ תכנס ליתקופת ההמתנה הנודעת מדינות ערב יערכו מלחמה כוללת. ואז, יום אחד, הגיע טנדר היקרות והנהג בשר בשמחה: "היא חזרה!"

בהתרגשות סיפר שהקאדי סרב להשיא אותה לפני שתשהה שם תקופה ותכיר את אורחות האיסלאם. וכשהחלה המתיחות שמעה את הבחור בו בחרה מצהיר שכבר הכין את השבריה לשחוט את כל היהודים -

נזכרה במה שאמר לה אותו רב אלמוני, ודמינה לעצמה את בחיר לבה משסף את גרונו של אביה בעיניים בורקות. הבינה לאן נקלעה, וברחה!

מדוע נזכרתי במאורע זה? משום שבגמרא (מגילה יג ע"ב) אמרו, שהמן טען שעם ישראל ישן מן המצוות ואינו מקימן, ומה צורך לקדוש ברוך הוא בו. לכן הציע "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול אל גנזי המלך", ופרשו בספרים ("מחשבות חרוץ" אות ז) שהכונה למלכו של עולם. המן טען שיכולים למלאות מקומם של ישראל באמונתם בבורא ובמצוות שביין אדם לחברו, והתימר בלבו "למי יחפץ המלך", מלכו של עולם, "לעשות יקר יותר ממני!"

ולעומתו, נצבת מנחת העומר שהקריבו למחרת יום היציאה ממצרים, והינו בטרם נתנה תורה. והיא מנחת שעורים, מאכל בהמה (סוטה ח ע"ב). לומר לך שישאל אף על פי שחטא, ומעשיו מעשי בהמה, ישראל הוא, והקדוש ברוך הוא אוהבו, ועליו נאמר (שיר השירים ח, ז): "אם יתן איש את כל הון ביתו", זה המן הרשע נתן עשרת אלפים ככר כסף להכחיד את ישראל, "באהבה" שאוהב הקדוש ברוך הוא את ישראל, בין חייבין בין זכאין, "בוז יבזו לו" (אסתר רבה ז, יב)!

וכשראה המן הרשע, שעם זה שאך זה עתה ישן מן המצוות שב בבת אחת לבורא ולומד תורה תחת חרב הגזרה, הבין שאכן "בא קומץ השעורים שלכם, ודחה עשרת אלפי ככר הכסף שלי!"

וכן, סיכם רבי חיים, לא הסכמתי... (והגדת)

עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו (ו, יד)

מדוע מדגיש הכתוב ששלוחי המלך הגיעו בעצומו של הדיין והפסיקוהו? נפלאים דברי ה"קול יעקב", שכידוע "ברית כרותה לשפתים" (מועד קטן יח ע"א), ו"הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב ע"א). ולפיכך אמרו (בראשית רבה סו, ד) שיצחק אמר: "אורריך ארור ומברכך ברוך" (בראשית כז, כט), סים בברכה. ובלעם שהיה שונאם אמר: "מברכך ברוך וארריך ארור" (במדבר כד, ט), סיים בקללה.

חכמי המן, שהיו אוהביו, חשבו אף הם לומר כן. שאמרו: "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו", ובקשו לסיים: "ואם אינו מזרע היהודים [היינו משבט יהודה ובנימין (מגילה טז ע"א)] תוכל לו ותעלה מעלה מעלה". היינו לחתום בטובה, וברית כרותה לשפתים שכך יהיה. אבל סריסי המלך הגיעו בעודם מדברים עמו, והבהילוהו אל המשתה לפני שסימו דבריהם. ואכן לא יכל לו ונפול נפל לפני מרדכי, כן יאבדו כל אויבי ה'!

ולפיכך נהגו שלא לעלות לתורה לקריאת התוכחה ("מגן אברהם" קכח, ח בשם מהר"ל) אלא בעל הקורא הוא המברך תחלה וסוף ("משנה ברורה" שם, יז וב"באור הלכה" ד"ה בפסקוקים).

ויצינו בעיני זה דברי הגמרא (שבועות לו ע"א), שרב כהנא הקריא לפני רב יהודה דברי המשנה, שהאומר: "יככה ה'" (דברים כח, כב) זו היא אלה האמורה בתורה. אמר לו רב יהודה: "כנה". כלומר, אמור: יכה ה', שלא יתפרש שאתה אומר עלי, חלילה.

ובעיני זה, נספר -

אברך פנה אל הגבאי בבית הכנסת "לדרמן" בבני ברק, וביקש עליה בשבת פרשת כי תבוא. יש לו יאהרצייט, יום זכרון לאביו, השיבו הגבאי שנזכר מאוחר, ויש כמה בר מצוות וכמה חיובים, ואין עליה פנויה. אמר שמצדו מוכן הוא לעלות לקריאת התוכחה, אינו חושש. מקים הוא בעליתו מצות כבוד אב, שבפרוש שנינו: מכבדו בחייו ומכבדו ממותו (קדושין לא ע"ב), ו"שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ח, ה). [וידועים דבר ה"נודע ביהודה" (קמא, אבן העזר י) שמותר לייבם אשה שמתה כל בעליו, "קטלנית", כי "שומר מצוה לא ידע דבר רע".]

אמר הגבאי: נשאל את הרב".

שאל את הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, ואמר: "בשום פנים ואופן", ולא העלוהו.

לאחר התפילה, נשאל: מדוע היה כה נחרץ? הרי זו באמת מצות כבוד אב. ואם הלה אינו חושש, מדוע נחשוש עבורו!

וענה: משום מעשה שהיה.

"מאומה. רק לומר: הריני מבטיחכם שהגזרה תבטל!"

נהם את המשפט המבוקש ומלאו הבטחתם. סבא עד עלפון, והעניקו לאומללה את הכסף המובטח. יצאו מהבית בהרגשת הקלה ובמועקה כבדה. הקלה, על יציאתם לאויר הצח ולשפיות. ומועקה, כי מה עשו ומה פעלו. אם קצרה יד הבעל שם טוב, יפעל שכור זה?
שבו לקהלתם, וששון ושמחה: הפריץ מת מיתה חטופה. כווננו את השעה, והיה זה כשהשכור ברכם. מוזר ותמוה, אבל עובדה.
החליטו שעליהם לנסוע אל הבעל שם טוב ולהודות לו על העצה. באותה הזדמנות, בקשו הסבר.

פתח הבעל שם טוב וספר: דעו לכם, שאותו שכור היה בעבר סוחר עשיר ונכבד, אבל קל דעת, עברין ופוחח. מכור היה לתאוותיו. פעם שמע שבמקום פלוני, תמורת ארבע מאות זהובים, אפשר להשתולל בשלוח כל רסן. נטל את צרור הכסף בידו, ועלה למרכבתו. עבר דרך ישוב אחד ודרכו נחסמה. הביט בחלון וראה איך שוטרי הפריץ מכים וחובטים ביהודי אומלל, זב דם, ומריצים אותו באכזריות בעוד אשתו ובניו בוכים בין החבילות הפזורות לרגליהם למרגלות הבית. התענין, והאשה ספרה בדמעות שחיבים הם לפריץ הון רב תמורת דמי החכירה לשלוש השנים האחרונות, קצרה רוחו והשליכם מהפונדק, והוא מריץ את בעלה לבור הכלא עד שהחוב יושלם. וכיצד יושלם, אם מקור פרנסתם נסתם והושלכו אל הרחוב?
שאל לטוב החוב, וענתה: "ארבע מאות זהובים".

גאו רחמיו, הושיט לה את צרור הכסף ואמר: "מהרי ושלמי לפריץ את חובו, חלצי את בעלך מכלאו ושובו אל הפונדק!" הורה לרכב לשוב על עקבותיו וחזר לביתו.

איזה רעש עורר המעשה במרום! מלבד חשיבותו כשלעצמו, "אין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים", כותב הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פח ה"י), "שהשבויה הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים, ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך (דברים טו, ז), ולא תקפץ את ירך (שם), ועל לא תעמד על דם רעך (ויקרא יט, טז), ועל לא ירדנו בדרך לעיניך (ויקרא כה, ג), ובטל מצות פתח תפתח את ירך לו (דברים טו, ח), ומצות וחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו) ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) והצל לקחם למות (משלי כד, יא) והרבה דברים כאלו, ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים". מלבד זאת, השבת יהודי לפרנסתו היא הצדקה המעולה שאין למעלה ממנה (רמב"ם, הלכות מתנות עניים פ"י ה"ז) -

אבל מי הנותן! שהרי ככל שהאדם ירוד, מתפעלים יותר ממצותו! עם ישראל במצרים, דוקא משום שעבדו עבודה זרה והיו שקועים במ"ט שערי טומאה, הספיקו שתי מצוות כדי לגאלם קודם זמנם, דם פסח ודם מילה!
החליטו בשמים, בהנהגת מדה כנגד מדה: הוא מלא משאלתם של הנדכאים וביטל רצונו מפני רצונם, ימלאו במרום כל משאלותיו והקדוש ברוך הוא יבטל רצונו מפניו.

עמדה מדת הדין וקטרגה: רבונו של עולם, איך אפשר למסור כח זה ביד אדם! מי יודע מה יבקש ומה יתבע!

מצד אחד, צודקת בקטרוגה. ומצד שני, כלל נקוט בדינו: ממרום נותנים, ולא לוקחים חזרה (חולים ס ע"א תענית כה ע"א). מה יעשו, אפוא? מצאו פתרון: יפילוהו לשכרות, ויהיו כל מעיניו במשקה. לא יבקש אלא אותו, ויקבלוהו בלא הגבלה.

כחו המופלא והסגולי היה לסוד, ואף אני נצרתיו, אמר הבעל שם טוב. אבל כשקהילה בישראל עמדה בפני כזו סכנה, גליתיו לכם. המשיכו לנצרו בלבכם, שאם לא כן יקוהו מן העולם.

וסיים החדושי הרי"ם: הם אמרו (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד) שאין מדקדקין במצוות פורים, אלא כל הפושט ידו לטל נותנין לו (ונפסק בארץ חיים תרצד, ג) -

ובתקופת ההסתגרות של הרבי מקוצק זצ"ל הרהיב תלמידו הרבי מגוסטינין עוז בנפשו, והתדפק על דלתו בפורים.
"מי שם", הרעים קולו של הרבי.

"אני, יחיאל מאיר", ענה הרבי מגוסטינין.
"מה מבוקשך", נשאל מבעד לדלת הנעולה.
וענה: "היום, כל הפושט יד לטול נותנין לו, ואני חסר כל!"

והדלת נפתחה בפניו, והוזמן אל הקודש פנימה, ונגדש בכל טוב. אם כן, יוכל כל אדם להתדפק על שערי שמים ביום זה, וכל הפושט ידו לטול נותנים לו במדה גדושה, למלוי כל משאלות לבו לטובה -

מצאו פתרון, להטיל עלינו שכרות ולהסיח דעתנו...

עד כאן דברי החדושי הרי"ם, והם כה נוקבים ומרעישים, ולא רק לענין פורים! הלא אותו שכור הוא כל אחד מאתנו, בכל ימות השנה!

מי לנו גדול מרבי עקיבא, שרבו קרא עליו: "כל הפורש ממך כפורש מן החיים" (קדושי סו ע"ב, זבחים יג ע"א), כל התורה שבעל פה המצויה בדינו, כולה אליבא דרבי עקיבא (סנהדרין פו ע"א). ואלמלא דרבנא אותו אשתו ללמוד בהיותו בן ארבעים, והוא ובניו ישובו כאחד ולמדו אותיות האל"ף ב"ית, היה מכלה שנותיו כרועה צאן, "צנוע ומעולה" (כתובות סח ע"ב), ותו לא!

ורבו רבי אליעזר הגדול, שאם כל חכמי ישראל בכף אחת מכריע את כולם (אבות פ"ב מ"ח), ובהיותו בן עשרים ושמונה לא למד לא קריאת שמע ולא תפלה ולא ברכת המזון וחשקה נפשו בתורה, וברח מבית אביו ובא אצל רבן יוחנן בן זכאי וזרח אורו עד שהיה יושב ודורש ופניו מאירות כפני משה רבינו עד שלא היה אדם יודע אם יום ואם לילה (פרקי דרבי אליעזר, א-ב). ואילו שמע לעצת אביו שאמר לו: "הרי בן שמונה ועשרים שנה אתה, ואתה תבקש ללמד תורה? אלא קח לך אשה, והוליד בנים, ואתה מוליכן לבית הספר!" עם ישראל הי המפסיד את רבי אליעזר הגדול. ויותר: רבי אליעזר הגדול היה מפסיד את עצמו!

ורבו של רבי אליעזר הגדול, רבן יוחנן בן זכאי, שאמרו עליו (סכה כח ע"א) שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין ומשלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן, מעשה מרכבה והויות דאביי ורבא, עסק בתחלה ארבעים שנה בפרקמטיא, ולאחר מכן שמש לפני חכמים ארבעים שנה, והאיר עיני ישראל ארבעים שנה (ראש השנה לא ע"ב, סנהדרין מא ע"א). כמה היה עם ישראל מפסיד, והוא עצמו מפסיד, אילו נשאר סוחר! אלמלא גלה כוחו, והיה ל"נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק" (ברכות כח ע"ב)!

הסבא [מנובהרדוק] זצ"ל היה בעל חנות סידקית, חריף וממולח. יום אחד נחפו בעיר ממל לרגל עסקיו, ורבי ישראל מסלאנט זצ"ל עצר: "לאן אתה רץ?" שאלו.

ענה: "ריחים על צוארי. אני מפרנס אשה ובת, ואת חותנתי האלמנה עם שבעה יתומיה!"

"ומה עם למוד התורה", נשאל.

הצטדק: "אדם, צריך שיהיה לו ממה לחיות!"

ונענה: "אדם, צריך שיהיה לו עם מה למות!"

פעפעו בו הדברים כארס של עכנאי. החזיר את החנות לבעלותה של חותנתו ופרש לחיי התעלות שנתנו לעולם את הסבא מנובהרדוק, על עשרות הישיבות שהקים, וגדודי מקדשי שם שמים ומוטרי נפש, אלפי חניכים שחשלו באשו היודקת!
ואלמלא פגישה זו!

הדוגמאות רבות מספור, אבל למה לנו ללכת רחוק, הלא אנו עצמנו, הדוגמה החיה. כמה כשרונות בנו, כמה יכולות לנו, מה היינו מסוגלים לפעול ולאן היינו יכולים להגיע -

אילו לא היינו מבוססים בשכרותנו!

"שמי נא זאת, עניה - וכמה עניה! - ושכרת ולא מיין" (ישעיה נא, כא. ערובין סה ע"א)! "עד מתי תשתכרין, הסידי את יינך מעליך" (שמואל א א, יד)! (הגדת)

✽ מאוצרות המגידיים: רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - "להגיד" ✽

"כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב"

אין כסף, היום הורגים

דיברנו על כסף, הזכרנו את עשירותו של משה, ביזת הים וביזת מצרים, נדבר על כסף פורים.

בגזירה הנוראה של המן נכתב "ושללם לבוז", וגם באיגרות של מרדכי היה כתוב מפורשות "ושללם לבוז" - שהיהודים יבזו את כספי הגויים, אלא שיש שינוי ביניהם.

באיגרות המן נכתב "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן ביום אחד, בשלשה עשר לחודש שנים עשר" ואח"כ "ושללם לבוז" ובאגרות של מרדכי "ושללם לבוז" נכתב לפני התאריך: "להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם - ושללם לבוז - ביום אחד בכל מדינות המלך אחשוורוש בשלושה עשר לחודש שנים עשר הוא חדש אדר".

המלבי"ם נוגע בשאלה זו וגם הגאון מוילנא כבר סלסל כאן סוד ורמז:
המן ידע שאם באותו יום של צו ה"להשמיד ולהרוג" יהיה ה"שללם לבוז", הם, הגויים לא יעבדו "מה איכפת לי עכשיו מהזיד הזה שיחיה או יהרג - העיקר, אני זקוק לכסף" יחשוב כל גוי לעצמו ולא יהרוג יהודים. לכן, המן חילק את ההוראות לשני ימים: ביום שלושה עשר לחודש אדר - אין כסף, היום הורגים בלבד! ואח"כ, למחרת ובימים הבאים "ושללם לבוז" יבזו את הרכוש - אבל למרדכי הצדיק וליהודים לא היה ענין בכסף, (וכך ממש היה בסוף - ויבביה לא שלחו את ידם" הם לא נגעו בכסף), אלא שהיתה למרדכי בעיה גדולה, וכמו שהאלישיך כבר אומר.

אחשוורוש אמר למרדכי: "אותם כתבו - על היהודים - כטוב בעיניכם" - וקשה, היה צריך לאמר "ואתם כתבו על הגויים כטוב בעיניכם"?

מסביר האלישיך. מבחינת חוקי האומה, לא היתה אפשרות חוקית להשיך לאשפה את איגרותיו הראשונות של המלך וכפי שנאמר מפורש במגילה "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב". אלא מה? היתה קיימת אפשרות לפרש - להעניק פרשנויות שישנו את החוק, זו

היהודים כולם, ואם חלילה לא אאגור כוחות לעמוד בצער עתה, הרי לא אזכה לכך. כי בתחילה המן עדיין לא העלה בדעתו שכבר החל תהליך של "נפול תיפול" נפילה אחר נפילה.

בתחילה העניינים התנהלו די טוב, ו"ויספר המן לזרש אשתו את כל אשר קרהו" מגלה האלשיך מה סיפר להם, ואיך הסביר להם? הוא חיך בצער: אתם חושבים שכבר דיברתי עם מהלך לתלות את מרדכי, ולכן כעס ומשום כך המלך החליט שארקוד לפניו ברחובות, טעות בידכם! הסיפור לא מתחיל. אינכם מבינים בפוליטיקה. על תליית מרדכי עדיין לא דברתי עם המלך, ותשמעו מה שהיה, בסך הכל התרחשו צירופי מקרים: המלך לא נרדם בלילה א' ברוך, קורה לפעמים שאדם ובוודאי המלך לא נרדם, הוא גם היה עצבני וביקש להביא את ספר הזכרונות, ומשום מה, התגלגל הדבר שבמקרה הספר נפתח על הדף הזה. נו, ובמקרה באותה שעה ממש לפני בוקר, אתם יודעים, נכנסתי לחצר המלך לעניינים שלי - לשוחח עמו בארבע עינים, וכיון שאני זה שהייתי ראשון להכנס בשעה מוקדמת זו לפני עלות השחר, ביקש המלך לשאול אותי "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו?" עניתי לו את התשובה הראויה, והוטב בעיניו לשלם למרדכי בצורה מכובדת כזו שהשר הגדול הוא יכבד את מרדכי, והטיל עלי את ה"כיבוד" הזה, אבל לגופו של דבר, אנחנו רק בתחילת הדרך, ואכן עוד היום או מחר אני עתיד לשוחח עם המלך על הנושא העיקרי לפי התוכנית המקורית והכל יהיה בסדר. אך אז חכמיו זרש אשתו אמרו לו: תיזהר! המצב לא כל כך מזהיר, כי "אם מזרע היהודים מרדכי נפול תיפול לפניו", הוא הזדעזע מדבריהם. נחרד. מי יודע מה עתיד לקרות. ואכן רצה להתאבד, אלא ש"ויבהילו להביא את המן" מוראדיק! ה' לא נתן לו את האפשרות לנסות להמלט, לקחו אותו בהילות - והעניינים התגלגלו עד מפתחו.

"ולהודיע לבאי עולם שאמת מה שכתוב בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקיני בכל קראנו אליו" זו תמצית קריאת המגילה, אומר הרמב"ם, תראו ברמב"ם. עם ישראל היה בשפל המדרגה עמדה גזירת כליה על העם כולו וברגע אחד כאשר חוזרים בתשובה, צמים מתפללים ומתקנים את הזקוק לשיפור ולתיקון - מתהפך הכל. להודיע לבאי עולם שאמת מה שכתוב בתורה...! הרב מבריסק סיים על כך ואמר, כי הן הן הדברים מה שאנו אומרים ב"שושנת יעקב": "תשועתם היתה לנצח ותקוותם בכל דור ודור" למה? "להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך" וכלשונו הנ"ל של הרמב"ם "להודיע לבאי עולם שאמת מה שכתוב בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו".

❦ מאוצרות המגידים: רבי שלום שברדון זצ"ל - "להגיד" ❦

"ותבאנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה, ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל ותקרא אסתר להתך לדעת מה זה ועל מה זה"

רבאי משלג

רבי שלום שברדון

"ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר", ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, חושבים ש"מרדכי ידע את כל אשר נעשה" ברדיו שמע, שמא לתקשורת האזין?! "ומרדכי ידע" היינו למעלה בשמים!! אבל אם נאריך בביאור "ומרדכי ידע" נוכל לשבת פה שעתים שלוש.

"ותבאנה הנערות אסתר וסריסיה ויגידו לה, ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל ותקרא אסתר להתך לדעת מה זה ועל מה זה".

איך אנו לומדים פשוט, כי אסתר לא ידעה מהגזירה על עם ישראל, ולא הבינה מה קרה שלפתע מרדכי לובש שק וזועק זעקה גדולה ומרה ברחוב העיר, וכיון שלא ידעה, שלחה את התך לדעת מה זה ועל מה זה.

אך חז"ל אומרים בפירוש - כי אסתר ידעה גם כן את כל הגזירה, וזה פשוט, כי למה שלא תדע מאחר שהיתה נביאה (משבע נביאות שעמדו לישראל, מונים את אסתר במגילת דף י"ד), ובוודאי שידעה, אלא "מה זה ועל מה זה". היא רצתה לדעת את סיבת הגזירה הקשה כל כך:

"מה זה: שמא כפרו ישראל בהקב"ה שנאמר זה קלי ואנוהו". ועל מה זה: שמא כפרו ישראל בלוחות שנאמר, מזה ומזה הם כתובים".

שלח לה מרדכי, שמעו היטב. "ויגד לה מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף":

"לא כפרו ישראל בהקב"ה, ולא כפרו ישראל בלוחות. אלא בן בנו של קרהו בא עלינו, שנאמר אשר קרך בדרך". שומעים? נורא ונפלא, מה הולך כאן, היא שאלה מה סיבת הגזירה האיומה, ואח"כ היכן טמונה התשובה במה שענה לה "בן בנו של קרהו בא עלינו"? התשובה היא כך.

"אשר קרך" היינו, הוא לקח והכניס אותך בפריז'ידר... אמרו חז"ל "משל לאמבטיה רותחת שאין אדם יכול להכנס בתוכה, קפץ בן בליעל אחד לתוכה אף על פי שנוכה ברותחין", הזעיקו לו אמבולנס, כמובן, הביאו אותו ל"הדסה". וטיפלו בו (נו, כמו שמטפלים שם בכולם, רחמנא ליצלן, (בכעס): פרופסור אחד שהתלוננו בפניו על התנהגות בית החולים הוא השיב: וכי

האפשרות היחידה שעמדה לטובתו של מרדכי, נו, מרדכי כביכול, היה "עורך דין" טוב. הוא מצא פטנט. מה עשה מרדכי? שינה את הנקודה שהיתה שם: באיגרת של המן הרשע נאמר "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים". נקודה. נטל מרדכי אתה נקודה והעביר אותה לתיבה אחת קודם "להשמיד להרוג ולאבד את כל". נקודה. מי יעשה כן "היהודים".

ובזה נרמזת התשובה על השאלה - מה הכוונה "ואתם כתבו על היהודים" כטוב בעיניכם" היינו שניתן לכם אישור לכתוב ולעשות עם המילה "היהודים" כטוב בעיניהם. נפלא.

נמצינו למדים כי כל הנס של פורים היה - נקודה אחת...

נשוב לעניינינו. כיון ש"כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך אין להשיב", גם את גזירת "ושלם לבוז" לא היתה אפשרות למחוק. הפיסקה הזו הייתה חייבת להופיע גם באיגרות השניות וגם אם היהודים לא זקוקים לכסף של העמלקים.

מה עשה מרדכי?

ערך גם שם שינוי ופרשנות. במקום שה"שלם לבוז" יהיה בסיום ה"להשמיד ולהרוג" כמו שהמן כתב הוא הכניס אותו יחד עם הלהשמיד ולהרוג - באותו יום. ואז, אדרבה, כיון שהיהודים יהיו טרודים במצוות מחית עמלק - למי יהיה זמן להתעסק עם כסף.

ואכן כך היה שעם ישראל בז לממון לזהב ולכסף, הם עסקו רק במצוה: "ובביזה לא שלחו את ידם".

לזרוק ולתפוס כספי צדקה

שלשה דברים היו בגזירתו של המן: על הרוח, על הגוף ועל הממון. להשמיד - הנשמה, להרוג - הגוף. ושלם לבוז - הממון. כנגדם תקנו לנו שלוש מצוות במקביל להשמדת הרוח, תיקנו חז"ל - מצות שמחה. כנגד גזירת הגוף תקנו - משתה.

על גאולת הממון תקנו - מתנות לאביונים.

ואיך תקנו ממון? - אמר הגאון מוילנא כמו "ושלם לבוז", דהיינו?

אתם יודעים מה זה לבוז? - לחטוף כסף. כך גם "מתנות לאביונים" - לא נותנים סתם בעצלתיים אלא זורקים, תבואו לבית הכנסת לדרמן, ועוד, תראו איך שעם ישראל זרק צדקה, מוראדיק! ס'ווארפ זאך! וכך בכל תפוצות ישראל זורקים צדקה בעוז והדר - ושלם לבוז!

מקודש הקדשים לשושן הבירה

נוסיף עוד ווארט.

כולם שואלים, מהיכן המן השיג כזה קלאץ (בול עץ) - גבוה חמישים אמה? חשבתם פעם מה הגובה של בול עץ חמישים אמה? זכורני, כי לפני סוכות חיפשנו נסר עץ באורך ששה מטרים, ולא היה ניתן להשיגו, עד שהצביעו לנו על נגריה מיוחדת - בה השגנו קורה באורך ששה מטרים, וכאן חמישים אמה... היכן גדל עץ גבוה כל כך?

התשובה היא, מהמשכן.

יש האומרים כי בחז"ל מוזכר, שעץ זה נותר מתיבת נח, והם מסבירים שאין זו סתירה לאומרים שהעץ מהמשכן, כי גם במשכן היו העצים של תיבת נח... מה שברור כי בפרקי דרבי אלעזר פרק נ' כתוב דברים מפורשים - כי העץ הענקי נלקח מבית המקדש - ומקדשי הקדשים: "באותה שעה מה עשה אליהו זכור לטוב נדמה כחרבונה אחד מסריסי המלך ואמר, יש עץ בביתו של המן מבית קדשי הקדשים גבוה חמישים אמה שנאמר ואת אולם העמודים עשה חמישים אמה ארכו (מ"א ז') מיד צוה המלך לתלותו עליו שנאמר "ויאמר המלך תלוהו עליו".

והנה מי שרואה את הדברים בפרקי דרבי אלעזר משתומם - קדשי הקדשים - שפיץ קדושה, כבוד השם. ועל עץ כזה תלוי אבי אבות הטומאה, המן?!

התירוץ הוא, כי אכן הפיסגה של כבוד שמים באה מ'קודש הקדשים' (כאשר יהודי מתפלל שמונה עשרה: "יכוון את ליבו כנגד בית קדשי הקדשים") אך גם כבוד השם שהתגלגל בעקבות תליית המן, ה"ונהפוך הוא" היה כבוד ה' גדול כל כך, עד שהוא חפץ לכבוד ה' שיצא ובא מקודשי הקדשים...

למה לא הרג את עצמו?

הרבי מגור - האמרי אמת זצ"ל, שאל פעם למה המן לא הרג את עצמו, כאשר התברר לו שהנה הוא מוכן ומזומן לקראת בזיון נורא - ללוות את מרדכי הצדיק ברחובות שושן, איך המן יכול היה לסבול צער נורא כזה שהוא לו כמו אלף מיתות?! כי תראו בחז"ל איזו תזמורת היתה שם - הכבוד שהיה למרדכי ומאיך ההשפלה להמן לא יתואר. איך לא נטל נפשו בכפז?!

הסביר הרבי מגור זצוק"ל. המן היה מוכן לסבול הכל, כיון שציפה בסבלנות לנקמה הגדולה שעוד עתידה לבוא - "להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים", אמר המן בליבו עוד אזכה לראות בהשמדתם המוחלטת של

באחיו הת"ח, ומדי חודש בחודש העניק לו תמיכה הגונה בלב רחב. כשנשאל פעם אודות הסיבה למענק הקבוע על אף שהוא מנהל אורח חיים מרוחק כל כך, הסביר שבבחרתו למד בישיבת חברון, וראש הישיבה, הרב יחזקאל סרנא זצ"ל, היה נוהג מדי פעם לשלוח קבוצות בחורים לבני ברק לשהיה בת שבוע ימים, שבה יוכלו לפגוש את החזון איש ואף לדבר עמו בלימוד.

"אני", סיפר האיש, "לא הייתי ברמה למודית ראויה על מנת שאוכל לדבר עם החזון איש בלימוד, אך אף על פי כן צרף אותי ראש הישיבה לאחת הקבוצות הללו. ואני מצאתי את עצמי בבני ברק, נכנס ויוצא בביתו של החזון איש".

"מה שדברו שם בלימוד אינני זוכר", המשיך להעלות את זכרונותיו, "למען האמת, סבור אני כי גם אז לא הבנתי דבר מן הסוגיות המדוברות... אך נכס אחד בכל זאת נותר חקוק בעצמותי - ראיתי אנשים נכנסים ויוצאים ללא הרף כשבידיהם סכומי כסף עצומים, החזון איש היה מכניס את הכסף למגרת שולחנו, ועוד לפני שיצא התורם מן הבית, כבר נכנס אדם שהיה זקוק לכסף הזה. החזון איש היה ממחרת לפתוח את המגרה ולהעביר את הכסף למטרה הרצויה. סכומי כסף אדירים עברו תחת ידו של החזון איש, אבל הם לא השפיעו עליו כלל!! למדתי באותו שבוע כי כסף בא וכסף הולך, ולא זו תכליתו של האדם בעולמו.

הכסף נתון

תושביה היהודיים של העירה סבלו מרה ממלוה בריבית שניצל את חולשותיהם וגבה מהם סכומים עצומים תמורת כל הלואה שהיא, המצב הגיע עד לכך שכמעט כל המשכורות העתידות להכנס בשנה הבאה לחשבונם של אנשי העירה היו משועבדים לו... בשלב זה קמה צעקה גדולה בעירה, ומשלחת נכבדת הגיעה אל הרב ובקשה בתחנונים, שיפעיל את סמכותו וישיע אותם מאימתו של זה.

כעבור ימים אחדים נקרתה בפניו הזדמנות נאותה. היה זה בהלוייתו של אחד מבני העירה, בין עשרות האנשים שהגיעו ללוות את הנפטר לבית עולמו, הבחין הרב גם באותו מלוה בריבית שהתעשר מעסקיו המפוקפקים. מלבד מעשיו המנוגים, היה אותו איש גם קמצן חסר תקנה, קמצנותו עמדה ביחס ישיר לעשירותו הגדולה - ככל שגדל עשרו, כך הלך מצב קמצנותו והחמיר. ועל אף שלא היו לו ילדים כלל, ולא היתה כל תכלית באגירת כספו, עדין היה אוכל אך ורק לחם יבש, ואפילו חמאה לא היתה עולה על שולחנו.

הרב שחפץ לנצל את ההזדמנות להחדיר באותו קמצן שעשק את כל אנשי העירה מעט תוכחות ולהעמידו על מקומו, החליט להקדיש את ההספד לסופם של נכסי העולם הזה לאחר מותו של אדם. הוא בקש מהמלוים להניח את המטה והחל בהספדו מרטיט הלבבות:

"רבותי, אנא הביטו וראו מה סופו של אדם! כל חייו הוא עובד ומנסה לחסוך ולאגור לו מעט כסף ליום פקודה, מפעם לפעם אף מאיר לו מזלו והוא מצליח במקומו וממכר. אך הנה הוא מת, ומה הוא לוקח עמו?!"

"התבוננו בתכריכים שהוא עטוף בהם - אין בהם ולו כיס אחד כדי לשאת בו רכוש לעולם הבא! חז"ל מסביימים שאדם נולד בידיים קפוצות, משום שהוא מנסה להוכיח לעולם כולו: 'באתי הנה כדי לתפוס את העולם כולו! אמנם גם רבים לפניו אמרו זאת, אולם איש עוד לא הצליח בכך. אך עוד תראו - אני אהיה הראשון שיצליח בכך!...' אולם בפטירתו ידיו של אדם פשוטות ובכך הוא מודה: 'לא הצלחתי לקחת מאומה...' הנכס היחיד שנותר לאדם מן העולם הזה הם המצוות והמעשים הטובים שהצליח לאסוף במהלך שנות חייו".

הרב השתתק מעט ובחן את רושם דבריו על פני אותו מלוה בריבית, ניכר היה כי הדברים נוגעים ללבו והוא מאזין אליהם בכובד ראש. ובשביעות רצון המשיך הרב בדבריו.

"הנכם מביינים", קרא הרב בעודו מתבונן שוב על הקמצן שעושק את הצבור, וכאשר הבחין בלחלוחית חשודה בעיניו הגביר את קולו, 'מה שתתנו לצדקה הוא הדבר הנצחי היחיד שיוותר לכם! כסף אינו חזות הכל! הרכוש העקרי שיש לכם הוא קיום המצוות והמעשים הטובים".

"הקמצן נגב את עיניו הלחות במטפחתו, והחל מפלס לו דרך אל הרב. בהגיעו פתח את פיו ואמר: 'כבוד הרב, עליכם לדעת, כבר אינני צעיר, ושנים רבות חלפו מיום הולדתי השמונים. במשך שנים אלו השתתפתי בעשרות לוויות, ושמעתי עשרות הספדים, אולם הספד כמו של היום מעודי לא שמעתי!!...', ולאחר שתיקה קצרה המשיך: 'אמנם גם כעת אי אפשר להמלט מבקרתי, אולם אומר אותה לכבוד הרב בפעם אחרת'..."

"למשמע הדברים התחדדו אזניו של הרב והוא הפציר בעשיר להשמיע לפניו את דברי הביקורת שלו, עד שלבסוף נתרצה האיש ואמר: 'אני סבור שחבל שהרב לא דבר באופן ברור יותר, כדי שכולם יבינו בדיוק על מה מדובר. אני משוכנע כי עוד היום בערב בשעות קבלת הקהל שלי, יבואו אנשים רבים ויבקשו הלוואות רבות. וכאשר אני אפרוש לפניכם את התנאים שלי, ואומר כמה אחוזים בדיוק אני דורש, הם יתווכחו אתי ויסרבו לשלם. כמה חבל שאותם אנשים לא שמעו ממך בברור עד כמה מקולקל מנהגם, כיון שכסף אינו שווה מאומה!...'".

כשאמרו להמן הרשע שמרדכי אומר שיעור, הוא חשב לעצמו, הלא יש גזירה להשמיד ולהרוג את כל היהודים, וא"כ על מה הוא אומר שיעור? מסתמא שיעור בהלכות קידוש השם, גם משוחח עם התלמידים על העולם הבא שמוכן ומזומן להם, או שלכל היותר הוא מדבר על איסור עבודה זרה - יהרג ואל יעבור, יש הרבה סוגיות ללמוד. כי הרי כבר יצאה גזירה על פני כל מאה ועשרים ושבע המדינות - להשמיד ולהרוג את כל היהודים - לא להותיר זכר של יהודי אחד.

והנה הוא נכנס לבית המדרש ושואל "בחורציק מה לומדים?" "יבנה בית המקדש".

רבנו של עולם! איזה מקדש ואיזה יבנה המקדש, הרי הורגים את כולם, הרצים כבר יצאו דחופים - להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים ואתם לומדים על יבנה המקדש!?

ואני הרב גלינסקי, שואל אתכם, מה באמת הרהרו תלמידי מרדכי הצדיק כאשר למדו את סוגיות קמיצה, מה חשבו לעצמם?

הם חשבו בליבם ובמוחם, המכתבים "להשמיד ולהרוג" שהגיעו לתא הדואר של הגויים, כל זה לא מעניין אותנו, אגרות המלכות מעניינות את עיתון "מעריב" או "ידיעות אחרונות", לנו, יש תורה ובה כתוב - שיבנה בית המקדש ויקריבו את העומר, ולכן עלינו ללמוד, וללמד טוב, הלכות קמיצה.

השתומם המן, התפעל הזדעזע ונחרד ואמר, אם יש לכם תורה כזו שצוחקת מכל העולם וכולם לא מעניין אתכם, כאשר ברחוב יש מודעות ענק - להרוג ולאבד אתם - בחורים צעירים - מתעמקים ב'שיעור כללי' בהלכות קמיצה של בית המקדש, נגד עם כזה, שיש לו תורה כזאת, אתו אני אבוד... המן לא נשבר כאשר תלו אותו, הוא ראה את הסוף הרבה קודם לכן - שם בבית המדרש - תראו כח של עם מקבלי תורה למודי סבל, היודעים וצוחקים מהכל "יבנה בית המקדש".

ולמה באמת הם צוחקים? מפני שכך כתוב בנביא שיבוא גואל ויבנה המקדש! "אשר נתן לנו תורת אמת!" היא האמת. תכתבו מה שאתם רוצים, אנו מצפצים עליכם.

הכח של עם ישראל, החושב על העתיד לא על ההווה. והמן הרשע התפעל מאד, כיצד עם, עומד גבוה כל כך עם תורתו. הרב ובני ישיבתו מסתכלים על כל העולם כחגבים: הם העם הנצחי.

מאוצרות המגידים: רבי שלמה לוינשטיין - "ומתוק האור" -

הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך

"משל דאחשוורוש והמן למה הדבר דומה? לשני בני אדם, לאחד היה תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר: מי יתן לי תל זה בדמים! בעל התל אמר: מי יתן לי חריץ זה בדמים! לימים נזדווג זה אצל זה, אמר לו בעל החריץ לבעל התל: מכור לי תלך! אמר לו: טול אותה בחנם, והלואי" (מגילה יד, א).

כמו בעל התל שרצה להפטר מתלו, כך רצה אחשוורוש להשמיד את היהודים, וכשהמן הציע לו כסף תמורת הריגת היהודים, סרב אחשוורוש לקבלו, ואמר: "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך".

מבאר ה"חתם סופר": מאז ומעולם הגויים רוצים לכלותנו, והם נוקטים בשתי שיטות בנסיונם לבצע את זממם:

השיטה האחת - השמדה רוחנית, להכריז כי "ככל העמים בית ישראל", לתת ליהודים שוויון זכויות ולפתוח בפניהם את כל הדלתות, והכל מתוך מחשבה שהם יתבוללו, וכך תכחד היהדות מן העולם.

השיטה האחרת - השמדה פיזית, על ידי גזרות שמד, פוגרומים ועלילות דם.

אחשוורוש רצה להשמיד את העם על ידי התל, כלומר להגביה את העם, לגרום לכך שהם יהיו כמו כולם, שהם יזומנו לשמטה שהיה כמובן כשר למהדרין, "כדת של תורה, מה דת של תורה - אכילה מרובה משתיה, אף סעודתו של אותו רשע - אכילה מרובה משתיה".

כך הוא קיוה להשכיח מהם את עובדת היותם בגולה, ולעשותם "אזרחי העולם הגדול" - שושן תהיה בירתם וארמון המלך בית מקדשם. מסיבה זו הוא גם השתמש באותה סעודה בכלי המקדש - כדי שלאחר שהיהודים יראו את כלי המקדש בבזיונם, לבם יהיה גס בהם, ושוב לא יחשבו בערגה על ימי העבר בירושלים...

המן, לעומת זאת, דגל בשיטה השנייה - שיטת החריץ, להשמיד ולכלות את כל היהודים ביום אחד.

לפיכך, כשנפגשו שני הרשעים בעלי המטרה המשותפת, נרקמה ביניהם ה"עסקה", מתוך תקוה ששיתוף הפעולה יביא לתוצאה המיוחלת...

הכסף נתון

רבי ראובן קרלנשטיין ספר אודות שני אחים שונים זה מזה, האחד היה תלמיד חכם גדול ואילו אחיו היה דתי 'פושר', שלא הקפיד במיוחד על דקדוקי הלכה. אך למרות ההבדל התהומי שהיה ביניהם, היה אותו אח תומך כלכלית

זקן, טף ונשים ביום אחד. כנראה עברו עבירה נוראה, שבגינה איבדו את הזכות לחיים. שבעטיה החליטו בשמים שאין להם עוד תקווה. שאין להם לעם זה זכות כיום! מהי עבירה איומה זו?
"אמר להם: 'אימרו אתם'."

אדרבה, עיינו ומצאו! והם הבינו שסיבת הגזירה רמוזה, כנראה, במגילת אסתר עצמה. שכן זה 'סיפור סגור', הפותח בסיבת המאורעות וממשיך עד לתשובה ולישועה. במה פותחת המגילה, במה היא מתחילה? בסיפור על הילולה וחינה: "ויהי בימי אחשוורוש... עשה משתה לכל שריו ועבדיו, חיל פרס ומדי, הפרתמים ושרי המדינות לפניו, בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים, שמונים ומאת יום. ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטון משתה שבעת ימים... מיטות זהב וכסף על ריצפת בהט ושש... והשקות ככלי זהב וכלים מכלים שונים, ויין מלכות רב כיד המלך."

עיינו - ומצאו. "אמרו לו: 'מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע'". מדהים לעקוב אחר קו המחשבה של גדולי האומה! במבטם החודר איבחנו נקודת אבדון, שאול תחתית, במקום שאנו לא היינו מבחינים אף בסדק קל!

הבה נבחן את הדברים, וכאמור: מנקודת מבטם של חכמינו. עם ישראל נמצא בגלות, גלות די נוחה. היה זה כשישים שנה לאחר מאורעות החורבן ומרחץ הדמים של נבוכדנצר מלך בבל, שהשליט שילטון טרור ואימה. "כל ימיו לא נראתה בת צחוק בפני הבריות". ואז קם שילטון החסד של פרס. כורש אף הרשה לשוב ולבנות את בית המקדש, אלא שהבנייה הוקפאה עקב מלשינות והתנכלויות מצד הכותנים, הנוכרים שישבו בשומרון.

אבל המצב הבסיסי נותר בעינו: עם ישראל היה בגלות, גם אם בגלות נוחה, והמלך היה דיקטטור חסר מעצורים. הן סופו הוכיח על תחילתו. בהתקף זעם הוציא להורג את ושתי אשתו, בקור רוח הורה להשמיד את כל היהודים, וברגע אחד הורה לתלות את המן, המשנה למלך, ולהרשות ליהודים להרוג שמונים אלף מבני עמו.

ושליט יחיד זה חוגג שלוש שנים לעלותו לכס המלוכה, ומזמין את כל תושבי שושן להשתתף בכסיבה.

נתאר לעצמנו מה הייתה תגובתו, לו מיגור שלם, עם ישראל כולו, היה עומד מנגד, אינו חוגג עימו! אינו שמח בשמחתו!

עם אשר מרד פעם אחר פעם בנבוכדנצר קודמו. עם שהוגלה מארצו, ועכשיו מבקש הוא לשוב ולכוון את עצמאותו - וממשיך בקשיות עורפו, במרידותיו...

למה היה אחשוורוש מסוגלת בהתקפי טירופו, בהפכפכותו... לא זו בלבד, אלא שמהכתוב ומדברי חז"ל משמע, שהאוכל היה כשר, "כי כן צויה המלך על כל רב ביתו, לעשות כרצון איש ואיש". והלוא אף בספק ספיקו של פיקוח נפש של יחיד מותר לאכול אוכל שאינו כשר. וכאן, כאשר עלולים לעורר את חמתו של עריץ החוגג את יום הכרתו ולסכן את כל העם - לא כל שכן?

כלום לא היו צריכים, ואולי אף חייבים, ללכת למשתה?
והתשובה היא: לא.

מרדכי היהודי לא השתתף במשתה, ואף ציווה לבני עמו שלא להשתתף בו. הדרך בה חוגגים הגויים אינה דרכנו. המראות שייראו שם, הקולות שישמעו שם, לא מה עוד, אנו שרויים באבל לאומי. בית המקדש חרב - יש ללכת אל המלך, להביע לו נאמנות, לשגר לו דורון. להתנצל, לומר שאנו נחוג את חנו בדרךנו, בתפילה לשלומה והצלחתו.

אבל דעתו הייתה דעת מיעוט. ולמעשה, דעת יחיד. "איש יהודי היה ושמו מרדכי. אל תקרא 'יהודי' אלא 'יחיד' - אומר המדרש..."

ובכן, לא שעו לדבריו של מרדכי. לא שעו לאזהרותיו, ונהרו למשתה. ונניח - נניח שאמנם נכשלו במאכלות אסורים, במראות אסורים, בקלות ראש, ואולי אף בחטא בפועל. נניח -

האם על דבר כזה צריכה לבוא גזירה כזו של "להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן, טף ונשים", מבלי להשאיר שריד ופליט?

והתשובה היא: לא, המעשה אינו נורא כל כך. אבל סיבתו אם כל חטאת! פיק הברכיים, הבהלה והתבוסתנות, הם שורש כל רע. הם המרשם לאובדן הכל, עד לאובדן הזהות והייחודיות!

אם גילו חיסרון זה, מגרעת זו באופיים, תדרדרם עד תהום. תכונתם של הרשעים היא, שהם "כמוץ אשר תדפנו רוח", בלא יכולת עמידה על עקרונות. נסחפים בלא עוגן. בידי רוחות זרות, ורוחות סערה פנימיות: "הרשעים, הם ברשות ליבם". אדם כזה, אבוד מראש!

נתבונן סביב נראה מה גדול כוחה של האופנה. כולם רצים בגללה להחליף כל המלחמה. פוסלים בגדים שרק אתמול נראו כה יפים ומתאימים, משנים טעם כזיקית, ומפרנסים תעשייה שלמה - מדוע?
כי הרודן ציווה - דעת הקהל - "כולם".

ובנוגע אלינו, פעמים רבות לומדים שומעים ומתבוננים בעיני מוסר, אך לא מפנימים זאת הלכה למעשה, וכפי שמספר מו"ר רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל: מעשה במלמד ששוחח עם תלמידיו על התגברות עיני תאוות האכילה, כל התלמידים השתכנעו והתחייבו, למחרת, ישבו התלמידים בסעודת מצוה, וכשהגישו את הגלידה בסוף הסעודה רמז המלמד לתלמידו שהנה הנה הגיע הזמן לקיים את החלטתם, אך הם ענו - כי חשבו שהכוונה היתה למרק....

והעם לעשות בו כטוב בעיניך

מדוע נקט המלך לשון זה - "והעם לעשות בו כטוב בעיניך", הלא היה לו לומר להמן בפשטות שיכול לאבדם?

מובא בספר "כרם חמד": אכן מן השמים נתנו מלים אלו בפיו, וכל כך למה? לפי ש"כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב" (ח,ח), ובכל זאת יש דרך להנצל מגזרת המלך: כאשר נוסח הדברים אינו חד משמעי ונתן לפרשם לכאן ולכאן.

וכעין המעשה שמובא בעשיר גדול אחד שנאלץ לנסוע מארצו לארץ רחוקה וצרף אליו את עבדו לשרתו. כעבור זמן, בעודו שוהה הרחק מביתו ומארצו, חלה העשיר ונטה למות. בארץ מגוריו נשאר בנו יחידו ומחמד נפשו, והבשורה הרעה של חוליו של אביו לא הגיעה אליו. חשש העשיר מפני העבד שיירש את כל רכושו וינשל את בנו מן הירושה. מה עשה? הותיר בידי העבד צוואה שבה כתב בזה הלשון: "כל מה שירצה העבד - יתן לבני, והשאר יהיה של העבד".

שמח העבד בלבו, טמן את הצוואה בכליו וחכה בקוצר רוח ליום שבו יוכל לממש את הצוואה ולהתעשר עושר רב.

כעבור זמן קצר מת אדונו העשיר. מהר העבד לשוב לארצו של העשיר. מיד בהגיעו פנה לבית הדין ובקש לקיים את צוואת המת. הוא הושיט לדיינים את הצוואה שבידו. הדיינים בדקו וחקרו את אמיתותה של הצוואה, בחנו את כתב ידו וחתמתו של המת, ולבסוף אשרו את מקוריותה. אך כשקראו את לשון הצוואה התעוררו אצלם ספקות: היתכן שאב יוריש את כל הונו ונכסיו הרבים לעבדו, וישאיר את בנו בחוסר כל, מלבד מה שיואל העבד לתת לבנו? ואז הבריקה במוחם הכוונה הנסתרת שטמן העשיר בנוסף הצוואה.

פנו לעבד ושאלוהו: "אמור נא, כמה תחפוץ לתת לבן אדונך מכל הונו של אביו המת?"

השיב העבד: מאה זהובים.

ואז הכריזו הדיינים: מצווים אנו לקיים רצון המת ולמלא צוואתו, ועל כן פוסקים אנו כי כל הונו ונכסיו של העשיר ינתנו לבנו, מלבד מאה זהובים שיזכה בהם העבד...

למשמע הדברים כמעט פרחה נשמתו של העבד. כששבה אליו רוחו, זעק לעבר הדיינים בזעם: "כיצד זה תאמרו כי באתם לקיים רצון המת, הלא ההפך הוא הנכון, אתם מעוותים את הדין! הרי אדוני צווה בצוואתו להוריש לי את כל נכסיו, והותיר בידי הזכות לתת לבנו ככל אשר אחפוץ, וכיצד אתם מעזים להפוך את הצוואה על פיה?!"

אמרו הדיינים: "חלילה לנו לעוות את הדין, אדרבה, באנו בזה לקיים רצון המת! מקובל בדרך העולם שאדם מוריש את ממונו ונכסיו לבניו, ואכן גם במקרה שלפנינו אם נדקדק בנוסח צוואתו של המת נמצא שכך כיוון בדבריו: 'כל מה שירצה העבד' - לטול לעצמו - 'יתן לבני', והלא העבד אמר לנו שמלבד מאה זהובים הוא רוצה לטול את כל הירושה לעצמו, על כן זאת פסקנו, שכל הירושה תנתן לבן, 'השאר יהיה של העבד' - אותם מאה זהובים יטול לעצמו..."

וכמו כן כאן. אמר אחשוורוש להמן: "והעם לעשות בו כטוב בעיניך", ואחר כך כאשר נהפכה הגזרה, נותרה הבעיה איך לקיים את דברי המלך, שהרי "כתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב".

אלא שלא בכדי, מן השמים, שמו בפי המלך את הלשון שנקט. וכך נתפרשו דבריו: "והעם לעשות בו כטוב בעיניך" - מה שנחשב בעיני המן לטוב, והיה רוצה זאת לעצמו - אותו יש לעשות לישראל!

וכן שב הדבר ונתקים בהמן בפעם נוספת, כשאמר לו אחשוורוש (ו,ו): "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו". סבר המן שבודאי כונת המלך להמן עצמו - "ויאמר המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני?". או אז כל מה שחפץ המן לעצמו, 'כטוב בעיניו' - נאלץ לעשות למרדכי, אשר המלך חפץ ביקרו.

מאוצרות המגידים: רבי שלום מאיר ולך - "מעייני המועד"

איש יהודי היה

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי: 'מפני מה נתחייבו ישראל כלייה; בדורו של אחשוורוש?

הם ידעו את הסוד: דברים אינם קורים "סתם כך". לא במקרה מתמנה צורך כהמן הרשע למשנה למלך, לא במקרה מקבל הוא את תמיכת המלך ואת הסכמתו למוזימה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים - מנער ועד

רבי יונה ורבי יוסה ביקשו לבקר את רבי אחא, שהיה זקן וחולה (וחשוש), שעד שיבואו, ימות). שמעו קול אישה ששאלה לחברתה: כבה הנר? ענתה לה: לא כבה ולא יכבה נר ישראל.

והגאון הקדוש רבינו צדוק הכהן מלובלין זצ"ל ביאר בזה מה שאמרו שהקדוש ברוך הוא המליך את אברהם אבינו אף על עיניו ואוזניו. ופירש הר"ן, שלא ישמע ולא יראה אלא דבר מצוה. והיינו שמכל דבר שיראה וישמע ביין הוראה לעבודת ה' יתברך, כי ביין שלא לחינם המציאו לו שישמע דבר זה או יראה. וזהו שנאמר: "והיו עיניך רואות את מוריך", שכל מה שתראה יהיה לך למורה. ואמרו: "איזהו חכם, הלומד מכל אדם".

וידוע המעשה במגיד מפולנאה, בעל "תולדות יעקב יוסף" זצ"ל, שבא לפני הבעל שם טוב הקדוש זצ"ל לשמוע עיקרי משנתו. בתוך הדברים, נקש רוכל נכיר בחלון, ושאל האם יש גרוטאה לזרוק או כלי שבור לתקן - מוכן הוא לקנות הגרוטאה ולתקן הכלי. ענהו הבעל שם טוב: "כל מה שיש להשליך השלכנו, ומה שיש לתקן כבר תוקן". והנכרי בשל: "חפש טוב, ודאי תמצא!" קם הבעל שם טוב והלך למחסן. כעבר שהות קצרה חזר ובידו כלי שבור. קבעו מחיר, והנכרי פנה לתקנו. הבחין הבעל שם טוב שאורחו הרם מקפיד שהפסיק שיחתו עימו לחיפוש אחר גרוטאה שבורה. התנצל, ואמר: "מבין מר, אין זה מקרה שנכרי זה הגיע עתה ואמר מה שאמר. אנו מפליגים בשיחתנו לרומו של עולם ובונים בשמים עליותינו. ברם, האם היסודות מוצקים, המיידות מושלמות, היראה קודמת לחכמה. שאם לא כן, אלו בנייני תוהו וסופם קריסה! שלחו נכרי זה להפסיקני. לשאול, האין גרוטאה להשליך, או כלי שבור לתקן. לעקור מידה רעה, ולתקן ולשפר מידה טובה. ואני, זחוח דעת, השבתי: מה שהיה לזרוק כבר זרקתי, ומה שהיה לתקן כבר תיקנתי. אמר לי: חפש טוב, ואם תחפש תמצא. קמתי, וחיפשתי, ומצאתי. יש עוד מה לתקן... סיימו שיחתם בה הפך בעל ה"תולדות יעקב יוסף" לאחד מגדולי תלמידי הבעל שם טוב, ובהפרדו ממנו אמר: "רבי, כל דבריכם קיבלתי. אבל לחשוב ששולחים מסרים מן השמים בפי רוכל נכרי - זאת איני יכול לקבל!"

השיבו הבעל שם טוב: "אל תאמר איני יכול, אמור: איני רוצה". כי מחייב הדבר. לראות בכל התרחשות, בכל דיבור, איתות ורמז. לחתור לליקוהו, ולפעול לפיו.

יצא בעל ה"תולדות יעקב יוסף" מבית הבעל שם טוב, והימים ימי הפרשת השלגים. הדרכים בוציות וטובעניות, ועגלה התהפכה על משאה בסוף הרחוב. עמד לידה העגלות, וציפה לעזרה. ראה את בעל ה"תולדות יעקב יוסף", וקרא: "קרב הנה, רבי. עזור לי להעמיד את העגלה על אופניה!"

התנצל הרב: "מה כוחי, אדם קשיש? איני יכול לעזור כאן..." השיבו העגלון בזעף: "אל תאמר איני יכול, אמור: איני רוצה..." ניגש הרב, ויחד עם העגלון הקים את העגלה.

שב לבית הבעל שם טוב, ואמר: "רבי, גם בכך צדקת!"... מעתה, לא יקשה עוד מה ראה מרדכי להציל את אחשוורוש ממוזימת בגתן ותרש. מדוע לא הניח לאחשוורוש למות, ולסיים בכך סאת ייסוריה של אסתר. משום ששאל עצמו: מדוע הזדמנתי לכא, ומדוע הזדמנו הם לכאן, ומדוע השמיעו מזימתם באוזני, וסובבו מן השמים שאבין לשונם. אם השמיעונו כן - השמיעונו כדי שאפעל!

ושוב חשב: אולי איני עורך חישוב זה אלא מתוך נגיעה אישית, לקבל תגמול כמציל המלך ממוות, שכר וכבוד כיד המלך! לפיכך ניתק עצמו מכל נגיעה, וסיפר לאסתר שתספר היא למלך, בשמה. אך אסתר סיפרה זאת בשם מרדכי, והביאה גאולה לעולם!

בדרך הדרוש

וגדולים ולא נענשו המה בגופם, שאלו על מה אבדה הארץ ולא נענשו המה בעצמם ובנפשותיהם. ואמנם כל זה היה לפי שהיה להם מודעה רבה לאורייתא שלא קבלו התורה רק בעל כרחם ולא מרצונם, אך מן מבלעדי ה"ית יראה ללבב, לכן עד שבא הקב"ה ואמר על שלא ברכו בתורה תחלה וכפי הר"ן הג"ל, שלמדו תורת ה' בעל כרחם ולא מרצונם ומודעתם רבה. ובתוס' ובמרדכי שבת שם הקשו עוד הרי הדר קבלו בערבות מואב, ותיירץ שם במרדכי שגם בערבות מואב היה מחמת אונס ירושת א", שאלמלא התורה לא נכנסו לארץ. והקשה בתשו' מהרי"ק [שורש קסו] כי במניעת טובה לא הו' תלוי וזבין, כגון אם תמכור לי אתן לך מתנה ואם לא לא אתן. ותיירץ לפי שהלכה מרווחת שא"י ירושה מאבותינו והו' תלוייה וזבין בערבות מואב, והדר קבלו עין כל זה בפרשת דרכים [דרך הערבה דרוש כ"ב]. ודבר זה במחלוקת שנוי ב"פ י' נושחין [ק"ט]:

מעתה שמואל לטעמיה דס"ל שא"י ראויה היתה ולא מוחזק מאבותינו, וא"כ לא הו' תלוייה וזבין בערבות מואב, והדר קבלו שם מרצון, וע"כ א"א לומר קיימו עתה מה שקבלו כבר, ומוכח קיימו למעלה, ואסתר ברה"ק ודו"ק:

(כתב סופר)

נראה מה גדול כוחה של הפירסומת. היא מכתיבה לנו מה לרכוש, מה לצרוך, מה לרצות. הרי זה "אחשוורוש" מודרני, טיראן אכזר, מכבש לחץ. לא תהיה "איין" אם לא תרקוד לצלילי חלילו, אם לא תשתתף בהילולה שלו... אתה יודע מה טוב בשבילך. מה נחוץ לך, מה כדאי לך. מה אתה צריך. החלטת על דרכך. אבל לפתע נשמעת פקודתו של הדיקטטור, של "דעת הקהלה" - ואתה נמס, מתמוסס, נמוג ואינך...

איפה האישיות, איפה הרצון, איפה חוט השדרה? עומד אדם בתור לרופא. השעה מתאחרת, צריך להתפלל מנחה. עוד מעט יהיה מאוחר. אבל - כאן, לעיני "כולם" לא, לא נעים...

למה לא? ממי אתה מתבייש, מפני מה אתה נרתע? האם זו בושה, האם זו עבירה? הרי אתה רוצה לעשות דבר שהוא חשוב, אמיתי, קדוש, נחוץ. מדוע אתה נרתע מפני מבטו של אדם שאינך מכירו, ואינך מעריכו, ודעתך אינה כדעתך? ואם הם שניים, מאה או אלף - האם זה משנה?

למה להמציא תרגילים לפיתוח האישיות - הרי הם זמינים כל כך: עשה מה שאתה חושב לנכון, היה אתה - עצמך!

"מפני מה נתחייבו ישראל כליה?" - על שנסחפו "עם כולם".

מי הצילים? מרדכי היהודי, האישיות החזקה, שאינה נסחפת עם הזרם, בראותו את המון, "לא קם ולא זע ממנו", אפילו לא זיע, שינוי תנוחה! "איש יהודי" - אל תקרא "יהודי", אלא "יחידי"!

"איש", זה מרדכי. ושאל הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: והשאר, מה היו? וענה: השאר, היו כבשים... ואנחנו, מה?...

איתותים

מסופר, שכאשר היה הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ילד קטן, שאלו אביו: "אמור לי, כששמע מרדכי שבגתן ותרש זוממים להרוג את אחשוורוש, מדוע הסגרים. מה היה איכפת לו שהעולם יחסר גוי אחד?" שמע הילד, והשיב על אתר: "כשהסגרים, התפטר העולם משני גויים..." צחוק צחוק, אבל השאלה במקומה, קושיא חמורה: ארבע שנים נחבאה אסתר, עד שנתפסה למלכות. ולבסוף, "תלקח אסתר", בעל כרחה. אין לנו מושג כמה הצטערה אותה צדקת, וכמה הצטער מרדכי. עיניו מתמשך היה זה. והנה נודע למרדכי על המזימה להרעיל את אחשוורוש. אם יצליחו, תשוחרר אסתר. תפדה ממאסרה הכפוי. מדוע התערב, מדוע לא הניחם לבצע זממם? זו שאלת המדרש.

נענה אף אנו חלקנו. בגמרא סיפרו, שאילפא ורבי יוחנן עסקו בתורה מתוך הדחק, עד שהחליטו להנהיג בתורתם מנהג דרך ארץ ולצאת לסחורה. בדרכס ישבו לסעוד לבם בצילו של כותל. שמע רבי יוחנן קול מלאך שאומר לחבירו: בוא ונפיל עליהם הכותל, שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. ענהו חבירו: הניחם, שאחד מהם עומדת לו שעתו. שאל את חבירו אם שמע דבר מה, והשיב בשלילה. אמר: שמע מינה, שאני הוא שעומדת לו השעה. חזר על עיקבותיו, והיה לראש הישיבה.

ולאו דוקא שיחת מלאכים. בתלמוד הירושלמי אמרו: הולכים אחר שמיעת בת קול, מה טעם: [ואוונך תשמענה דבר מאחרין לאמר, זה הדרך לכו בו] וסיפרו: בר קפרא עלה לעיר אחת, כשעלה נכשל באצבעו, ושמע תינוקות קורין: "אם בגפו [שלו] נגיפה ומכה, יבוא, בגפו יצא". אמר: כמדומה שלא תעלה כאן בידי אלא מכה זו בלבד, וכך היה לו.

רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש ביקשו לראות פני שמואל. אמרו: נלך אחר שמיעת בת קול. עברו לפני המלמד, ושמעו קול התינוקות: "ושמואל מת", כיוונו השעה, וכך היה.

קיימו וקבלו היהודים עליהם וכו' (ט, כז)

אמרו הו"ל בפ"ק דמגילה [ז]. אסתר ברה"ק נאמרה, ודרשו שם הרבה. ואמר רבא ללחוד אית להו פירא לבר מודשמואל דאמר מכהא קיימו וקבלו למעלה מה שקבלו למטה ע"ש. והקשו בתוס' ל'שמואל מ' לית לי פירא, והא רבא גופא אמר במס' שבת [פח]. שכפה עליהם הר כגינת מוכאן מודעא רבה לאורייתא, ואעפ"כ הדר קבלוהו בימי אחשוורוש שנאמר קיימו וקבלו, קיימו עתה מה שקבלו כבר:

ונקדים לבאר מדוע בגלות הראשון היתה הארץ חרבה ושממה מעוף השמים עד בהמה נדדו הלכו, וכלל ישראל ישבו שקט ושנן בגוים, כמו דינאל וחבריו שהיו גדולים בבית המלך, ומרדכי ואסתר משנה למלך אחשוורוש, ובבית שני הארץ מהוללה ואהובה לכל הממלכות ואנחנו גולים וסורים אין מקום לכך רגילי הנצ בו, ומשוטטים לבקש דבר ה' ואין. והנה כבר כתב הרשב"א בתשובה שאע"פ שהיה לישראל מודעה רבה לאורייתא וטענו נדה כלל הגוים מ"מ בעת מושבם בא"י מוכרחים לקיים תורת ה', לא מקבלתם אותה במוטן תורה רק ממשפט ממלכת הארץ, וכאשר קאה הגוים היושבים בה לרוב תועבתיהם, ובפה מלא אמר הכותב [תהילים קה, מד] ויתן להם